

नेपाल, गण्डकी प्रदेश, तनहुँ, व्यास नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड ४, संख्या: ३०, माघ ७ गते, २०७७ साल

व्यास नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकाले बनाएको तल लेखिए बमोजिमको कार्यविधि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (३) बमोजिम आम नागरिकको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

भाग २

बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७७

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत/प्रमाणीकरण मिति : २०७७/१०/७
राजपत्रमा प्रकाशित मिति : २०७७/१०/७

प्रस्तावना : बालबालिकाको सुरक्षा, संरक्षण, विकास र सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै बाल अधिकारको सम्मान, पालना, सम्बर्द्धन, परिपूर्ति एवं बालमैत्री स्थानीय तह निर्माण गरी बालबालिकाको सर्वोत्तम हित कायम गर्न बाल अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धी, नेपालको संविधान, प्रचलित बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानूनहरु तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले परिकल्पना गरेको विषयहरुलाई कार्यान्वयन गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको भाग १८ धारा २२६, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको परिच्छेद १५ को दफा १०२ र व्यास नगरपालिका प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी व्यास नगरपालिका नगर कार्यपालिकाले यो कार्यविधि बनाएको छ ।

परिच्छेद १ प्रारम्भिक

१. **सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस कार्यविधिको नाम “बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७७” रहेकोछ ।

(२) यो कार्यविधि व्यास नगरपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मितिदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,
- (क) “उपप्रमुख” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको उपप्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- (ख) “ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ सम्झनु पर्छ ।
- (ग) “कार्यविधि” भन्नाले बालअधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्य सञ्चालन कार्यविधि, २०७७ सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “कार्यपालिका” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको नगर कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “गैरसरकारी संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका र नगरपालिकासँग समन्वय गरी कार्यसञ्चालन गर्ने गैर नाफामूलक सामाजिक संस्था सम्झनु पर्छ ।
- (च) “नगरपालिका” भन्नाले व्यास नगरपालिका सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “प्रधान संरक्षक” भन्नाले विद्यालयमा गठन भएका बाल क्लब तथा संरक्षक शिक्षकलाई नियमित रूपमा अनुगमन, नियन्त्रण, निर्देशन र व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक एवं समुदायको हकमा सम्बन्धित वडाको बाल संरक्षण समितिको तोकिएको सदस्य वा वडा अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “प्रमाणपत्र” भन्नाले व्यास नगरपालिका कार्यालयमा सूचीकृत भएका बाल क्लबहरुलाई दिइने सूचीकृत प्रमाणपत्र सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “प्रमुख” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको नगर प्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “परिवार” भन्नाले बालबालिकाका बाबु, आमा, एका सगोलका दाजुभाई, दिदीबहिनी, हजुरबुबा वा हजुर आमा सम्झनु पर्छ र सो शब्दले एका सगोलमा बस्ने नजिकका अन्य नातेदारलाई समेत जनाउँछ ।
- (ठ) “बाल कल्याण कोष” भन्नाले बाल अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नका लागि वडा तथा नगरपालिकामा खडा गरिएको बाल कल्याण कोष सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “बाल क्लब” भन्नाले विद्यालय तथा समुदाय स्तरमा बालबालिकाहरुको सहभागितामा गठन भएका व्यास नगरपालिकामा सूचीकृत भई सञ्चालनमा रहेका बाल समूह सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “बालबालिका” भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ अनुसार १८ वर्ष उमेर पुरा नगरेका व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “बालबालिका डेक्स” भन्नाले व्यास नगरपालिकाले नगरपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयमा स्थापना गरिएको बालबालिका सम्बन्धी काम गर्ने डेक्स सम्झनु पर्छ ।
- (त) “बालमैत्री स्थानीय शासन समिति” भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८ बमोजिम गठन भएका समिति सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “बाल विकास केन्द्र” भन्नाले नगरपालिकाका तथा वडाका समुदाय स्तरमा स्थापना भएका बाल विकास केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
- (द) “बाल सञ्जाल” भन्नाले व्यास नगरपालिका तथा वडा स्तरमा गठन भएका बालबालिका तथा बाल क्लबहरुको सञ्जाल सम्झनु पर्छ ।

- (ध) “बाल संरक्षण समिति” भन्नाले बालबालिकाको आधारभूत अधिकारहरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नका लागि गठन गरिएको व्यास नगरपालिका स्तरीय, वडा स्तरीय र समुदाय स्तरीय समिति सम्झनु पर्छ ।
- (न) “वडा” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको वडा सम्झनु पर्छ ।
- (प) “वडा अध्यक्ष” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको वडा अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।
- (फ) “सर्म्पक व्यक्ति (Focal person)” भन्नाले व्यास नगरपालिकाले नगरपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयमा स्थापना गरिएको बालबालिका डेक्समा रही काम गर्न तोकिएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (ब) “सभा” भन्नाले व्यास नगरपालिकाको नगर सभा सम्झनु पर्छ ।
- (भ) “संरक्षक” भन्नाले बालबालिकाको हक हितको संरक्षण गर्न बालबालिका ऐन, २०७५ र प्रचलित कानून बमोजिम वालिक भएको वा नियुक्त गरिएको व्यक्ति वा संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले संरक्षक नभएको अवस्थामा संरक्षक शिक्षक वा माथवरलाई समेत जनाउँछ ।
- (म) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधान, २०७२ सम्झनु पर्छ ।

३. **उद्देश्य** : यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) सबै प्रकारका बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न,
- (ख) बालमैत्री स्थानीय शासन र विद्यालय शान्ति क्षेत्र अभियान प्रवर्द्धन गर्न ।
- (ग) बालबालिकासँग सरोकार राख्ने स्थानीय विकासका हरेक प्रक्रियामा बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न,
- (घ) बालबालिका माथि हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हानी र जोखिम न्यूनीकरण गर्न ।
- (ङ) बालबालिकाको अभिलेख (घटना व्यवस्थापन, सूचना, तथ्याङ्क, जन्मदर्ता) व्यवस्थापन गर्न ।
- (च) बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र अन्य सरोकारवालाहरु विच समन्वय, सहकार्य र साभेदारी स्थापना गर्न ।

परिच्छेद २

बालमैत्री शासन समिति, बालबालिका डेक्सको स्थापना र सञ्चालन

४. **बालमैत्री स्थानीय शासन समिति गठन** : (१) बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिताको विषयमा नगरपालिकाको नीति, संरचना, पद्धति र कार्य प्रकृत्यामा मुल प्रवाहीकरण गर्नका लागि बालमैत्री स्थानीय शासन राष्ट्रिय रणनीति २०६८ ले दिएको अधिकारका आधारमा एवं बालमैत्री स्थानीय शासन समिति गठन हुनेछ । जसमा निम्नानुसारका सदस्यहरु रहने छन् :

- (क) अध्यक्ष -नगरपालिकाका प्रमुख १
- (ख) उपाध्यक्ष -नगरपालिकाका उपप्रमुख १
- (ग) सदस्य - नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत १
- (घ) सदस्य -नगरपालिका सदस्यहरु मध्ये एक महिला सहित २
- (ङ) सदस्य -स्वास्थ्य तथा जनसंख्या शाखा प्रमुख १
- (च) सदस्य -स्थानीयका प्रधानाध्यापक मध्ये नगरपालिकाले मनोनयन गरेको १ जना
- (छ) सदस्य -स्थानीय सामुदायिक विद्यालयका महिला शिक्षक मध्ये नगरपालिकाले मनोनयन गरेको १

- (ज) सदस्य -नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु मध्येबाट नगरपालिकाले मनोनयन गरेको १
- (झ) सदस्य -महिला बालबालिका क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधि १
- (ञ) सदस्य -नगरपालिका स्तरीय बाल सञ्जालका प्रतिनिधि १
- (ट) सदस्य -नगरपालिका बाल संरक्षक समिति मध्येबाट १
- (ठ) सदस्य -नगरपालिकाका बाल डेक्स हेर्ने सम्पर्क व्यक्ति १
- (ड) महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण उपशाखा प्रमुख १
- (ढ) सदस्य सचिव -शिक्षा तथा सामाजिक विकास शाखा प्रमुख १

(२) बालमैत्री स्थानीय शासन समितिले आवश्यकता हेरी सरोकारवाला जो कोहीलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा बैठकमा निम्त्याउन सक्नेछ ।

५. बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (क) नगरपालिकाको बालबालिका सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरु गर्ने ।
- (ख) नगरपालिकाको बालबालिका सम्बन्धी योजनाहरुको अन्तिम निर्णय गर्ने ।
- (ग) नगरपालिकामा कार्यरत निकायहरुलाई बालबालिका सम्बन्धी कार्यको समन्वय गर्ने ।
- (घ) नगरपालिकामा भएका बालबालिका सम्बन्धी कार्यहरुको समग्र अनुगमन गर्ने ।
- (ङ) नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासनका लागि अनुसूची १ मा उल्लेख भए अनुसारको सूचक पुरा गर्नका लागि नेतृत्व तथा सहजीकरण गर्ने ।
- (च) बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको बैठक वर्षमा कमिमा ३ पटक बस्नेछ । बैठकको कार्यविधि समिति आफैले तय गरे अनुसार हुनेछ ।

६. बालबालिका डेक्सको स्थापना : (१) प्रत्येक वडा कार्यालयमा र नगरपालिका कार्यालयमा बालबालिका डेक्स स्थापना गरिने छ । बालबालिका डेक्स सञ्चालन गर्नको लागि कमिमा एक जना कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्ति तोकिनेछ ।

(२) सबै प्रकारका बालबालिको तथ्यांक र सूचनाको अध्यावधिक गर्ने ।

“स्पष्टीकरण” सबै प्रकारका बालबालिका भन्नाले अपाङ्गता भएका, श्रमिक, सडक बालबालिका, अनाथ, असहाय, अशक्त, मानसिक असन्तुलन भएका र यौनिक अल्पसंख्यक समेतलाई बुझाउँछ ।

७. बालबालिका डेक्सको काम, कर्तव्य, र सञ्चालन देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) बालक्लव तथा बाल सञ्जालहरुको सूचीकृत गर्ने ।
- (ख) बालबालिका, नगरपालिका र सरोकारवालाहरु बिच सम्बन्ध र समन्वय विस्तार गर्ने ।
- (ग) बाल संरक्षण समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन समिति, बाल संरक्षक, संरक्षक शिक्षक, प्रधान संरक्षक, बाल क्लब, बाल क्लब सञ्जालहरु बिच समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- (घ) बाल अधिकारमा आधारित सहभागिता मूलक विधिबाट बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र क्रियाकलापहरुमा सहजीकरण गर्ने ।
- (ङ) बाल क्लब, बाल क्लब सञ्जाल गठन तथा बाल भेलाको सहजीकरण गर्ने ।
- (च) नगरपालिकाले तोकेको बालबालिका सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने,

८. बाल संरक्षण समिति गठन : (१) नगरपालिकामा देहाय बमोजिमको बाल संरक्षण समिति गठन गरिनेछ :

- (क) संयोजक -नगरपालिकाको उपप्रमुख १ जना
- (ख) सदस्य -कार्यपालिकाले मनोनयन गरेको वडा समिति सदस्यहरु मध्येबाट १ जना

- (ग) सदस्य -नगरपालिकाको बाल क्लब सञ्जालबाट (१ जना बालिका समेत) २ जना
- (घ) सदस्य -महिला स्वास्थ्य स्वमसेविकाहरु मध्येबाट १ जना
- (ङ) सदस्य- नगरपालिकामा बाल अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत ग्रैहसरकारी संस्थाहरु मध्येबाट १ जना
- (च) सदस्य -नगर शिक्षा समितिबाट १ जना
- (छ) सदस्य -संरक्षक शिक्षकहरु मध्येबाट १ जना
- (ज) सदस्य -आदिवासी, जनजाती, अल्पसंख्यक, दलित तथा पिछ्छाडिएका वर्ग समुदायको यथासम्भव प्रतिनिधित्व हुने गरी १ जना महिला सहित २ जना
- (झ) सदस्य- नगरपालिकामा रहेको प्रहरी कार्यालयको प्रमुख १ जना
- (ञ) सदस्य -नगरपालिकाले मनोनयन गरेका बाल मनोविज्ञान विज्ञ मनोविमर्शकर्ता १ जना
- (ट) सदस्य -अपांगता भएकाहरुको संस्थाबाट १ जना
- (ठ) सदस्य -NGO/INGO प्रतिनिधि १ जना
- (ड) सदस्य सचिव -बालबालिका डेस्क हेर्ने सम्पर्क व्यक्ति १ जना

(२) नगरपालिकामा विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा सबै बालबालिकाको तथ्यांक सञ्कलन गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

स्पष्टीकरण : विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका भन्नाले आमाबाबु, अभिभावक विहिन अनाथ बालबालिका, अस्पताल वा अन्य कुनै सार्वजनिक स्थानमा अलपत्र अवस्थामा छाडिएका वा फेला परेका तथा बाबुआमाबाट अलगिएका वा बाबुआमा पत्ता नलागी बेवारिसे भएका बालबालिका, बाबुआमालाई गम्भीर शारीरिक वा मानसिक अपाङ्गता वा अशक्तता भएको कारण उचित हेरचाह नपाएका बालबालिका, कानुनी विवादमा परेका बालबालिका मध्ये वैकल्पिक हेरचाहको लागि सिफारिस भएका बालबालिका, थुनामा रहेका वा बन्दी बाबु वा आमासँग आश्रित भई कारागारमा रहेका बालबालिका, जबरजस्ती करणीबाट जन्मिएको सन्तानलाई आफूले पालनपोषण गर्न नसक्ने भनी निवेदन परेका बालबालिका, बाबुआमा वा अभिभावकबाट दुर्व्यवहार, हिंसा वा वेवास्ता भएको कारणले बालबालिकाको उच्चतम हितको लागि परिवारबाट अलग गरिएका बालबालिका, जबरजस्ती वा बँधुवा प्रकृतिका वा जोखिमपूर्ण वा निकृष्ट प्रकृतिको वा प्रचलित कानून विपरीत श्रममा संलग्न वा धुम्रपान, मद्यपान एवं अन्य लागूऔषधको कुलतमा फसेका, एच.आई.भी. सङ्कमित बालबालिका, गम्भीर शारीरिक वा मानसिक स्वास्थ्य समस्याका कारण जीवन जोखिममा रही बाबुआमा वा परिवारबाट उपचारको व्यवस्था हुन नसकेको वा सामान्य जीवन यापन गर्न कठिनाई भएका बालबालिका, बालबालिका विरुद्ध हिंसा वा बालयौन दुर्व्यवहारबाट पीडित भएका वा त्यस्तो जोखिममा रहेका बालबालिका, सशस्त्र द्वन्द्व वा विपदका कारणले बाबुआमा दुबै वा आमाबाबु मध्ये एक गुमाएका वा आफू नै शारीरिक वा मानसिक रूपमा घाइते भएका वा अपाङ्गता भएका बालबालिका, परित्यक्त तथा सडकमा आश्रित बालबालिका, कानून बमोजिम तोकिएका अन्य बालबालिकालाई बुझाउनेछ ।

९. बाल संरक्षक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (क) व्यास नगरपालिकामा बालबालिकाको क्षेत्रका कार्यरत संघसंस्था, बाल क्लब, मञ्च, समूह, बाल संरक्षण समिति, न्यायिक समिति, निगरानी समिति, मेलमिलाप केन्द्र, आपताकालीन संरक्षण केन्द्र लगायतका निकायहरुको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता

- निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरी बाल अधिकारको सम्बर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरु अनुसूची २ बमोजिम गर्ने गराउने ।
- (ख) बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र नगरपालिकाका विभिन्न निकायहरु र विकासका साभेदार संस्थासँगको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने, बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, कार्यक्रमको रेखदेख, अनुगमन, मूल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।
- (ग) बाल अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनका निमित्त चेतना अभिवृद्धि, जागरण सिर्जना गर्ने ।
- (घ) स्थानीय संघसंस्थालाई बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्य गर्न उत्प्रेरणा, समन्वय र साभेदारी गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि आवश्यक परामर्श, सुभाब तथा निर्देशन दिने ।
- (ङ) बाल अधिकार हननका सम्बन्धमा आएका उजुरीहरुलाई सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरी पठाउने एवं समन्वयकारी भूमिका प्रदान गरी दिने ।
- (च) बालबालिकाको निमित्त आकस्मिक सहयोगको तथा दीगो विकासका लागि श्रोत (आर्थिक, भौतिक तथा मानवीय) व्यवस्था मिलाउने ।
- (छ) बाल संरक्षणका विषयमा वकालत गर्ने र बालमैत्री स्थानीय शासनलाई बाल संरक्षणमा प्रभावकारी हुन मद्दत गर्ने ।
- (ज) शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रमा वार्षिक योजनामा समेत बालसंरक्षण सम्बन्धी भूमिका (विषेश गरी हिंसा, दुर्व्यवहार, आदिको बारेमा सूचना प्रवाह तथा उजुरी) समावेश गर्न सहजीकरण गर्ने ।
- (झ) बालसंरक्षण सम्बन्धी कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सेवाहरु (जस्तै तत्कालका आवश्यकता परिपूर्ति, सुरक्षित आवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानुनी सहायता तथा उपचार, छात्रवृत्ति, आय आर्जन, आदि) को लागि नगरपालिकाबाटै वा अन्य स्थानीय तह, गैर सरकारी सेवा प्रदायक वा नीजि क्षेत्रबाट परिचालन गर्न सकिने गरी सूचीकरण तथा सिफारिसको प्रबन्ध मिलाउने ।
- (ञ) अनधिकृत व्यक्ति, संस्था तथा निकायले बालबालिकामा दीर्घकालीन प्रभाव पर्ने विषयमा आफूखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउने जस्ता कार्यहरु हुन नदिन नियमित अनुगमन गर्ने,
- (ट) बालबालिकासँग सम्बन्धित दिवसहरु पालिका स्तरीय निकायहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्यमा मनाउने,
- (ठ) वडा बाल संरक्षण समितिहरु, बालक्लब सञ्जालहरु, सरोकारवालाहरु र नगरपालिका बिच समन्वय, सहकार्य र सम्पर्क गर्ने ।
- (ड) नगरपालिकामा बालबालिका सम्बन्धी सम्पन्न कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति पेश गर्ने ।

१०. **बाल संरक्षण समितिको बैठक व्यवस्था :** (१) बाल संरक्षण समितिको देहाय अनुसारको बैठक व्यवस्था रहनेछ:

- (क) समितिको बैठक महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।
- (ख) समितिको बैठकमा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(ग) समितिको बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ । बहुमतको निर्णयलाई बैठकको निर्णय मानिनेछ ।

(घ) नगरपालिकास्तरीय बालसंरक्षण समितिको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

११. वडा बाल संरक्षण समितिको गठन : (१) वडामा देहाय बमोजिमको वडा बाल संरक्षण समिति गठन गरिने छ :

(क) संयोजक -वडा अध्यक्ष १ जना

(ख) सदस्य -वडाका निर्वाचित सदस्य ४ जना

(ग) सदस्य -संरक्षक शिक्षकहरु मध्येबाट १ जना

(घ) सदस्य -महिला स्वास्थ्य सेविकाहरुमध्येबाट १ जना

(ङ) सदस्य -सम्बन्धित वडामा बालअधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत ग्रैहसरकारी संस्थाहरुमध्येबाट १ जना

(च) सदस्य -विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट १ जना

(छ) सदस्य -वडा बालक्लब सञ्जालबाट कम्तिमा १ बालिका सहित २ जना

(ज) सदस्य -वडाको अपांगता भएकाहरुको प्रतिनिधि १ जना

(झ) सदस्य सचिव -वडा सचिव वा बालबालिका डेस्क हेर्ने सम्पर्क व्यक्ति १ जना

१२. वडा बाल संरक्षक समितिको, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(क) सम्बन्धित वडामा विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा सबै बालबालिकाको तथ्यांक संकलन गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

(ख) वडामा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था, बाल क्लब, मञ्च, समूह, बाल संरक्षण समिति, निगरानी समिति, मेलमिलाप केन्द्र, आपतकालिन संरक्षण केन्द्र लगायतका निकायहरुको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरी बाल अधिकारको सम्बर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

(ग) बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी नगरपालिकाका विभिन्न निकायहरु र विकासका साभेदार संस्थासँगको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने, बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, कार्यक्रमको रेखदेख, अनुमन, मूल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।

(घ) बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनका निमित्त चेतना अभिवृद्धि, जागरण सिर्जना गर्ने,

(ङ) स्थानीय संघसंस्थालाई बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्य गर्न उत्प्रेरणा, समन्वय र साभेदारी गरी बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने खालका कार्यक्रमको सञ्चालन गर्नका लागि आवश्यक परामर्श, सुझाव तथा निर्देशन दिने ।

(च) बाल अधिकार हनन्का सम्बन्धमा आएका उजुरीहरुलाई सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरी पठाउने एवं समन्वयकारी भूमिका प्रदान गर्ने ।

(छ) बालबालिकाको निमित्त आकस्मिक सहयोग तथा दिगो विकासका लागि श्रोत (आर्थिक, भौतिक तथा मनावीय) व्यवस्था मिलाउने ।

(ज) बाल संरक्षणका विषयमा वकालत गर्ने र नगरपालिकालाई बाल संरक्षणमा प्रभावकारी हुन मद्दत गर्ने ।

(झ) बाल क्लब, वडा बाल क्लब सञ्जाल, सरोकारवालाहरु र नगरपालिका बिच समन्वय र सम्पर्क गर्ने ।

- (ज) वडामा बालबालिका सम्बन्धी सम्पन्न कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति नगरपालिकामा पेश गर्ने ।
- (ट) शिक्षा, स्वास्थ्य लगायका क्षेत्रको वार्षिक योजनामा समेत बाल संरक्षण सम्बन्धी भूमिका (विषेश गरी हिंसा, दुर्व्यवहार, आदिको बारेमा सूचना प्रवाह तथा उजुरी) समावेश गर्न सहजीकरण गर्ने ।
- (ठ) बाल संरक्षण सम्बन्धी कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सेवाहरु (जस्तै तत्कालका आवश्यकता परिपूर्ति, सुरक्षित आवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानुनी सहायता तथा उपचार, छात्रवृत्ति, आय आर्जन, आदि) को लागि नगरपालिकाबाटै वा अन्य स्थानीय तह, गैर सरकारी सेवा प्रदायक वा निजी क्षेत्रबाट परिचालन गर्न सकिने गरी सूचीकरण तथा सिफारिसको प्रबन्ध मिलाउने
- (ड) अनधिकृत व्यक्ति, संस्था तथा निकायले बालबालिकामा दीर्घकालिन प्रभाव पर्ने (आफूखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउने जस्ता) कार्यहरु हुन नदिन नियमित अनुगमन गर्ने ।
- (ढ) बालकालिकासँग सम्बन्धित दिवसहरु पालिका स्तरीय नियकाहरुसंगको समन्वय तथा सहकार्यमा मनाउने ।

१३. समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था : (१) समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था देहाय अनुसार रहनेछ :

- (क) समितिको बैठक महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।
- (ख) समितिको बैठकमा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने छ ।
- (ग) समितिको बैठकमा कम्तीमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गुणपरक संख्या पुगेको मानिने छ । बहुमतको निर्णयलाई बैठकको निर्णय मानिनेछ ।
- (घ) वडाभिन्न आवश्यकताका आधारमा वडा बाल संरक्षण समितिलाई सहयोग गर्न समुदाय स्तरमा ७ सदस्यीय बाल संरक्षण समितिहरु गठन गर्न सकिने छ । सो समितिको संयोजक वडा समितिले मनोनित गर्नेछ । उक्त समितिमा बालक्लव, संरक्षक शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य कार्यकर्ता/स्वास्थ्य स्वयम सेविका, स्थानीय बाल अधिकार अभियन्ता मध्येबाट रहनेछन् । यो समितिको पदावधि २ वर्षको हुनेछ । यसको उत्तरदायित्व वडा समितिमा निहित रहनेछ ।
- (ड) वडा बाल संरक्षण समितिको पदावधि पाँच वर्षको रहनेछ ।

१४. विद्यालय बाल संरक्षण समितिको गठन : (१) नगरका प्रत्येक विद्यालयहरुमा निम्नानुसारको विद्यालय बाल संरक्षण समिति गठन गरिनेछ :

- (क) संयोजक -प्रधानाध्यापक वा निजले तोकेको शिक्षक १ जना
- (ख) सदस्य -विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट १ जना
- (ग) सदस्य -अभिभावक मध्येबाट शिक्षक अभिभावक संघको तोकेको अभिभावक १ जना
- (घ) सदस्य -शिक्षकहरुले आफूमध्येबाट छानी पठाएको प्रतिनिधि (उपलब्ध भएसम्म महिला शिक्षक अनिवार्य) १ जना

- (ड) सदस्य -विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको बाल क्लबको प्रतिनिधि (१ जना छात्र र १ जना छात्रा) २ जना
(च) सदस्य सचिव -विद्यालय स्तरीय बाल क्लब संरक्षक शिक्षक १ जना

१५. विद्यालय बाल संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (क) विद्यालय शान्ति क्षेत्र राष्ट्रिय ढाँचा र कार्यान्वयन निर्देशन, २०६८ तथा अन्य बालबालिका सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाहरुलाई विद्यालय तहमा कार्यान्वयनमा ल्याउन अगुवाई गर्ने तथा बाल संरक्षण सम्बन्धी विद्यालयस्तरीय वार्षिक कार्ययोजना तयार गर्ने,
(ख) विद्यालयलाई बालमैत्री तथा शान्तिक्षेत्र बनाउनका लागि आवश्यक आचारसंहिता सहभागितामूलक ढङ्गले निर्माण गर्ने र सोको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरी रेकर्ड राख्ने ।
(ग) विद्यालयमा बालअधिकार हननका घटनाहरुको सन्दर्भमा सत्य तथ्य सङ्कलन गर्ने तथा विद्यार्थी, शिक्षक लगायतबाट आएका गुनासो, उजुरी एवं सुभाबहरु लिई सोको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने तथा सोको जनाकारी र आवश्यक कारवाहीको सिफारिस वडा बाल संरक्षण समितिलाई प्रदान गर्ने ।

१६. विद्यालय बाल संरक्षण समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था :

- (क) समितिको बैठक महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।
(ख) समितिको बैठकमा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।
(ग) समितिको बैठकमा कम्तीमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेको मानिने छ । बहुमतको निर्णयलाई बैठकको निर्णय मानिनेछ ।
(घ) विद्यालय बाल संरक्षण समितिले आफ्नो कार्यप्रगति वडा बाल संरक्षण समितिमा अनिवार्य पेश गर्नु पर्नेछ ।
(ड) विद्यालय बाल संरक्षण समितिको पदावधि २ वर्षको रहनेछ ।

१७. बाल क्लब र बाल क्लब सञ्जालको गठन : (१) प्रत्येक विद्यालयमा एक स्थायी बाल क्लब अनिवार्य रहनेछ । विद्यालयका सबै विद्यार्थीहरु यसका सदस्य रहने छन् । बालबालिकाको भेलाबाट बाल क्लबको बढीमा १५ सदस्यीय कार्यसमितिको चयन हुनेछ जसमा कम्तीमा ५० प्रतिशत बालिका सहित लैङ्गिक सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चिता गरिनेछ । बाल क्लबको गठन तथा अध्यावधिक प्रत्येक वर्षको विद्यार्थी भर्ना अभियान पछि एक महिनाभित्र गरी, संरक्षक र प्रधान संरक्षक शिक्षक तोक्यो विद्यालयको सिफारिस र सम्बन्धित वडाको सिफारिस समेतको आधारमा नगरपालिकामा सूचीकृत गरिनेछ । नगरपालिकाले रितपूर्वक अनुसूची ३ को ढाँचामा निवेदन आएका बाल क्लबहरुलाई आवद्धता/सूचीकृतको अनुसूची ४ अनुसारको प्रमाणपत्र र अनुसूची ५ अनुसारको बाल क्लबको विधान नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट प्रमाणित गरी बाल क्लबहरुलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) दफा १७ को उपदफा १ मा जुनसुकै कुरा उल्लेख भएपनि विद्यालयको हकमा बाल क्लबमा सदस्य हुनको लागि ८ वर्ष उमेर पुरा भई १८ वर्षसम्मको हुनु पर्नेछ । कक्षाको हकमा कक्षा ५ बाट सुरु भएको हुनेछ ।

(३) समुदायको हकमा बालबालिकाको भेलामा बढीमा २१ सदस्यीय बाल क्लब गठन गरी, संरक्षक तोक्यो एक महिना भित्र सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा नगरपालिकामा सूचीकृत हुनु पर्नेछ ।

(४) सूचीकृत बाल क्लबहरु हरेक वर्ष अध्यावधिक हुँदा सम्बन्धित समूहले अध्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, बाल क्लबको वार्षिक भेलाको उपस्थिति र विद्यमान

कार्यसमितिका नामावली, संरक्षकको नाम र सम्पर्क ठेगाना र बाल क्लबले अधिल्लो वर्ष सम्पन्न गरेका विभिन्न गतिविधिको कार्यप्रगति सलंगन गर्नु पर्नेछ ।

(५) आवद्धता तथा सूचीकरणका लागि बाल क्लबको नाम भेलामा सहभागी बालबालिकाले आपसी सहमतिमा जुराउन सक्ने छन् । बाल क्लबको नाम त्यसै क्षेत्रको अर्को बाल क्लबको नामसँग मिल्नेमा दोहोरो पर्ने गरी राख्न सकिने छैन ।

(६) बाल क्लबको नामसँग कुनैपनि निजी वा गैर सरकारी संस्थाको नाम जोड्न सकिने छैन । तर विद्यालय स्तरीय बाल क्लबले आफ्नो नाममा विद्यालयको नाम जोड्न सक्ने छन् ।

(७) बाल क्लबले बालबालिकाको अधिकारका वकालतका अतिरिक्त शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक विकास, वातावरण, जोखिम न्यूनीकरण, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक क्रियाकलापहरूको आयोजना समन्वय, सञ्चालन र सहभागिता गर्ने छन् ।

(८) बाल क्लबको कार्यलाई सहयोग र विस्तार गर्नका लागि बाल क्लबले विभिन्न उपसमितिहरू निर्माण गर्न सक्नेछ ।

१८. बाल क्लबको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था : (१) सबै सहभागीहरूका लागि पहुँचका दृष्टिकोणले उपयुक्त स्थान र समयमा कम्तिमा महिनाको १ पटक बैठक सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(२) नियमित बैठक तथा छलफलका विषयहरू :

(क) बैठकमा संरक्षकको उपस्थिति अनिवार्य हुनु पर्नेछ ।

(ख) बैठक सामान्यतया अधिकतम २ घण्टाभन्दा बढी समय बस्ने छैन ।

(ग) बैठकको निर्णय तथा उपस्थिति बैठक पुस्तिका (माइन्ट) उतार गरी राख्नु पर्नेछ ।

(घ) बैठकमा सामान्यतया निम्न प्रस्तावहरूमा छलफल हुन सक्नेछ :

१. अधिल्लो बैठक पछि भएका कार्यक्रम तथा प्रगतिहरूको समिक्षा,

२. बाल क्लबको बारेमा सदस्य तथा अन्य बालबालिका र व्यक्तिहरूको धारणा,

३. स्थानीय बाल अधिकारको सवाल र गर्नुपर्ने गतिविधि,

४. आगामी कार्यक्रमको मिति, स्थान र समय तय, जिम्मेवारी विभाजन र श्रोत संकलन तथा आवश्यकता अनुसार अन्य विषयहरू ।

१९. बाल क्लब सञ्जालहरूको गठन : (१) बाल क्लबहरू बीच आपसी समन्वय, सहयकार्य बढाउने तथा सवालहरूको सामूहिकीकरण गर्न, बाल सहभागितालाई संस्थागत गर्न र एक आपसबाट सिकाईका अवसर सृजना गर्न बाल क्लब सञ्जालको गठन गर्न सकिनेछ ।

(२) बाल क्लब सञ्जाल वडा स्तर तथा नगरपालिका स्तरका हुने छन् । प्रत्येक वडामा १ वडा बाल सञ्जाल तथा नगरमा १ वटा नगर बाल सञ्जाल अनिवार्य रहनेछ । सबै बाल सञ्जालको आवद्धता वडा समितिको सिफारिसमा नगरपालिकासँग रहनेछ । वडा बाल सञ्जालको संरक्षक वडा अध्यक्ष रहने छन् र नगर बाल सञ्जालको संरक्षकत्व प्रमुखले ग्रहण गर्ने छन् ।

(३) बाल क्लब सञ्जाल गठन गर्नका लागि (नगरपालिका र वडा) तहमा बाल क्लबहरूका प्रतिनिधिहरूको भेलाको आयोजना गर्नु पर्ने,

(४) यस्तो भेलामा सञ्जालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालय तथा विषयगत) बाल क्लबहरूलाई भेलाको मितिभन्दा ७ दिन अगावै सूचना प्रदान गर्नु पर्दछ । सूचनामा देहायका विषयवस्तु समेटिएको हुनु पर्नेछ :

(क) भेलाको मिति, समय र स्थान,

- (ख) भेलामा छलफल हुने विषयहरु,
- (ग) भेलामा आमन्त्रण गरिएको प्रत्येक बाल क्लबहरुको प्रतिनिधि संख्या (जातजाति, लिङ्ग समेत तय गरिएको भए सो समेत)
- (घ) भेलामा सहभागीका लागि उपलब्ध हुने सेवा र सुविधा,
- (ङ) भेलामा सहभागीका लागि उपलब्ध गराउन नसकिने नहुने सेवा र सुविधा, र
- (च) अन्य आवश्यक विषयवस्तु ।
- (५) बाल क्लबका प्रतिनिधिहरुले भेलामा सहभागी हुन देहायका शर्त पुरा गर्नु पर्नेछः
- (क) आफ्नो बाल क्लबमा छलफल गरी निर्णय गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) विद्यालयबाट भेलामा सहभागी हुन तथा सञ्जालको नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न सहमति दिइएको हुनु पर्नेछ ।
- (ग) समुदायका आधारित बाल क्लबको हकमा भेलामा सहभागी हुन तथा नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न अविभावकको सहमति,
- (६) बाल क्लबले भेलामा दुई वा सोभन्दा बढी सहभागी माग भएको अवस्थामा बालक, बालिका तथा सबै जातजातिको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको अनिवार्य व्यवस्था गराउनु पर्नेछ ।
- (७) सञ्जाल भेलामा सहभागी हुने बाल क्लब प्रतिनिधि उक्त सञ्जालको भौगोलिक क्षेत्रभित्र बसोवास भएको हुनु पर्नेछ ।
- (८) सञ्जालको नेतृत्व चयन भेलाको सहमतिको आधारमा दफा ९ मा व्यवस्था भए बमोजिमको हुनेछ । सञ्जालको नेतृत्वको पुनः गठन प्रत्येक वर्ष गर्नु पर्नेछ ।
२०. नेतृत्व चयनमा प्रतिस्पर्धा र सहकार्यको व्यवस्थापन : (१) बाल क्लब तथा सञ्जालको नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा बालबालिका माझ अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा हुनबाट रोक्न समझदारीमा नेतृत्व चयनलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
- (२) समक्षमताका प्रतिस्पर्धीहरुलाई सहमति गराई एक आपसलाई स्वीकार्न सक्ने बनाउन पहिलो प्रयत्न गर्नु पर्नेछ ।
- (३) प्रतिस्पर्धी बालबालिकालाई उपसमितिको गठनबाट विभिन्न जिम्मेवारीहरु प्रदान गरी उनीहरुको भूमिका र सक्रियतालाई सहयोग गर्न सकिनेछ ।
- (४) बालबालिका माझ हुने प्रतिस्पर्धामा वयस्कहरुको प्रभाव, स्वार्थ तथा चाहना र प्रभावबाट मुक्त राखिनु पर्नेछ ।
- (५) वडा तथा नगरपालिकाहरुमा गठन भएका बालक्लब सञ्जालहरु गठन भएको एक महिनाभित्र पालिका र तिनका वडा कार्यालयमा सूचीकृत गर्नु पर्नेछ । वडा कार्यालयमा सूचीकृत भएका बाल सञ्जालको विवरण वडा कार्यालयबाट नियमित रूपमा नगरपालिकामा पठाउनु पर्नेछ ।
- (६) सूचीकृत भएका बाल क्लब सञ्जालहरुले हरेक वर्ष अध्यावधिक गरी सम्बन्धित वडा तथा नगरपालिका कार्यालयमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ । यसरी अध्यावधिक हुँदा सम्बन्धित सञ्जालले अध्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, सञ्जालको वार्षिक भेलाको उपस्थिति, विद्यमान कार्यसमितिको नामावली, संरक्षकको नाम र ठेगाना र सञ्जालले अघिल्लो वर्ष सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरुको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अनिवार्य संलग्न गर्नु पर्नेछ ।
२१. बाल क्लब तथा बाल क्लब सञ्जालका पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार :
- (क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

- (१) समूहको बैठक र समूहको साधारण सभाको अध्यक्षता ग्रहण गर्ने,
- (२) समूहको बैठक वा साधारण सभामा आवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने गराउने,
- (३) समूहको आम्दानी, खर्चको हिसाब र अन्य कागजात सुरक्षित राख्ने, राख्न लगाउने,
- (४) समूहको निर्णय नगरपालिका, वडा र नगर बाल संरक्षण समितिमा कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (५) समूहको प्रतिनिधि चयन गरी पठाउने वा समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने,
- (६) उपाध्यक्ष र सदस्यहरूलाई विषयगत कार्यभार विभाजन गरी दिने,
- (७) सात दिन भन्दा बढी समयका लागि अनुपस्थित भएमा उपाध्यक्षलाई र उपाध्यक्ष नभएका आफू मध्येका वरिष्ठ सदस्यलाई कार्यवाहक अध्यक्ष तोक्ने,
- (८) बाल समूह, नगर बाल संरक्षण समितिसँग समन्वय गरी वा अन्य संघसंस्था वा निकायहरूसँग कार्यक्रमको माग गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (९) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।

(ख) उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक अध्यक्ष भै कार्य गर्ने,
- (२) तोकिएको अन्य काम गर्ने ।

(ग) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) समूहको स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने,
- (२) बालबालिका वा बाल समूहसँग सम्बन्धित व्यक्तिको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने,
- (३) समूहको चल, अचल तथा जिन्सी सम्पत्तिको लगत राख्ने,
- (४) समूहको बैठकको माइन्ट गर्ने, निर्णय गर्ने पुस्तिका जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने,
- (५) समूहको प्रशासकीय कार्य गर्ने,
- (६) अध्यक्षको निर्देशन अनुसार बैठक बोलाउने,
- (७) अध्यक्षको निर्देशनमा तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।

(घ) सहसचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) सचिवको अनुपस्थितिमा सचिवको कार्यभार सम्हाल्ने,
- (२) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।

(ङ) कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- (१) क्लव/समूहको आयव्यय दुरुस्त राख्ने,
- (२) आर्थिक बजेट तयार गरी समूहको बैठकमा पेश गर्ने,
- (३) आर्थिक सहयोग जुटाउने,
- (४) आर्थिक कारोवार सम्बन्धी जिम्मेवारी पूरा गर्ने ।

(च) सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकार :

- (१) बैठकमा सहभागी हुने,
- (२) निर्णयको लागि आफ्नो मत पेश गर्ने,
- (३) तोकिएको कार्य गर्ने,
- (४) समूहको हित हुने अन्य रचनात्मक कार्य गर्ने,
- (५) क्लवका विभिन्न गतिविधिहरूमा सहभागी हुने ।

२२. **बाल क्लबको योजना निर्माण :** (१) देहायका अवस्थालाई ध्यान दिई बालबालिका सम्बन्धी योजना निर्माण गर्नु पर्नेछ :

- (क) बाल क्लबको बैठक तथा वार्षिक भेलाले योजना निर्माण गर्नेछ । यसरी योजना निर्माण गर्दा वार्षिक कम्तीमा ३ वटा कार्यक्रम राख्नु पर्नेछ ।
- (ख) बाल क्लबको कार्यक्रम तथा योजना निर्माण गर्दा स्थानीय पर्व, मौसम, खेतीपातीको क्यालेन्डर, विद्यालयको शैक्षिक क्यालेन्डरसँग नजुध्ने गरी बनाउनु पर्नेछ ।
- (२) बाल क्लबको कार्यक्रम: (१) बाल क्लबको कार्यक्रम मूलतः देहायको विषयमा केन्द्रीत हुनु पर्नेछ :
- (क) **बाल अधिकारको प्रचार प्रसार** : बालबालिकाले नगरपालिकामा गीत, कविता, खेल, कथा, वक्तृत्वकला, चित्रकला, भित्ते पत्रिका, सडक नाटक, रेडियो कार्यक्रम, पत्रपत्रिकामा लेख लेखेर आदिको माध्यमबाट बाल अधिकारका बारेका प्रचार प्रसार गर्ने ।
- (ख) **बाल अधिकार अनुगमन** : बाल क्लबहरुले आफ्नो क्षेत्रका विभिन्न स्थानीय तहमा गुनासो पेटिका राखेर, साथीहरुको क्लबमा छलफल गरेर, आफ्नो विद्यालय तथा समुदायको अनुगमन भ्रमण गरेर बाल अधिकारको अवस्थाको अनुगमन गर्न सक्ने छन् । बाल क्लबले अनुगमनबाट देखेको विषयहरु विद्यालय व्यवस्थापन समिति, नगरपालिकाको कार्यालय, नगर शिक्षा समिति, बाल संरक्षक समिति वा सहयोगी संस्था समक्ष आवश्यक कारवाहीका लागि प्रस्तुत गर्न सक्ने छन् ।
- (ग) **सेवाका लागि सम्प्रेषण र सुझाव** : बाल क्लबहरुले आफ्नो समुदाय तथा विद्यालयमा हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार, शिक्षा तथा स्वास्थ्यबाट बञ्चित भएका बालबालिका फेला परेमा वा त्यस्ता गुनासोहरु आएमा नगरपालिका तथा वडाको बालबालिका डेक्स मार्फत सेवा प्रदायक संस्थाहरूसँग सम्पर्क गरी सम्बन्धित बालबालिकालाई सेवाको लागि सिफारिस गर्ने लगायत यस्ता बालबालिकाको विकास र संरक्षणमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (घ) **शैक्षिक तथा व्यक्तित्व विकासका कार्यक्रमहरु** : बाल क्लबहरुको सदस्यहरुका लागि व्यक्तित्व विकास तथा शैक्षिक विकासका विभिन्न रचनात्मक गतिविधिहरु, खेलकुदका गतिविधिहरु, बाल भित्तेपत्रिका, वक्तृत्वकला, हिज्जे प्रतियोगिता, छोटो समयका विभिन्न सीप, कलाका प्रशिक्षण कार्यहरु सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।
- (ङ) **सामुदायिक स्वयं सेवा** :
- (१) बाल क्लबका १४ वर्षभन्दा माथिका बालबालिकाले सुरक्षित ढंगले वयस्कहरुको साथमा गर्ने सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्यहरु गर्न सक्ने छन् । तर यस्तो सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्य दैनिक ६ घण्टाभन्दा बढी र लगातार ३ घण्टाभन्दा बढी हुने छैन ।
- (२) सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्यहरुमा बालबालिकाको नैतिक र भौतिक सुरक्षाको सुनिश्चतता हुनु पर्नेछ ।
- (३) प्रचलित कानुन बमोजिम निकृष्ट वा जोखिमयुक्त बालश्रम तथा बालश्रम ठहरिने गतिविधिमा बालबालिकाले स्वयंसेवा गर्न सक्ने छैनन् ।

(४) सामुदायिक स्वयंसेवाका कार्यहरूमा बालबालिकालाई सहभागी गराउनुपूर्व बालबालिकालाई सम्पर्क व्यक्ति मार्फत बाल संरक्षण समितिको अनुमति अनिवार्य लिनु पर्नेछ ।

(च) **निर्णय प्रक्रियालाई प्रभावित पार्ने** : बाल क्लबहरूले सामूहिक रूपमा वा प्रतिनिधि मार्फत बालअधिकारका सरोकारहरूलाई स्थानीय योजना तथा नीतिहरूमा सम्बोधन गराउनका लागि बाल भेला, अर्न्तक्रिया, बाल सन्तुवाइ, प्रतिनिधि मण्डल भेटघाट जस्ता कार्यक्रमहरू ।

(छ) उपयुक्त कार्यक्रम बाहेक बाल सञ्जालले वार्षिक योजना तर्जुमा भेलामा आएका विविध विषयवस्तुलाई समेट्ने गरी विभिन्न कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सक्नेछ ।

२३. **बाल क्लब तथा सञ्जालले सञ्चालन गर्न नसक्ने कार्यक्रमहरूको सीमा** : (१) कुनै राजनीतिक दल वा त्यसको भातृ संगठनका पक्षपोषण वा विरोध गर्न ।

(२) समुदायको सार्वजनिक वा निजी सम्पति दुरुपयोग तथा कसैको जिउ ज्यान माथि क्षति पुऱ्याउने कार्य ।

(३) समुदायका निश्चित जातजाति, धर्म, क्षेत्र वा पेशाकर्मी प्रति गलत भावना र दृष्टिकोण सम्प्रेषण गर्ने कार्य ।

(४) हिंसा र दुर्व्यवहार पीडित तथा प्रभावित बालबालिकाको गोपनीयता भंग हुने र पहिचान खुल्ने गतिविधिहरू ।

(५) साँस्कृतिक कारण बाहेक रातको समयमा र आफ्नो विद्यालय वा समुदायभन्दा बाहिर गएर गरिने गतिविधि तथा कार्यक्रमहरू तर प्रतिस्पर्धा, आवासीय तालिम वा आयोजकहरूले उचित सुरक्षा प्रबन्ध गरेको अवस्थामा भने समुदाय वा विद्यालयभन्दा बाहिर गएर कार्यक्रम गर्न सकिनेछ ।

(६) उचित सुरक्षाको प्रबन्ध र आवश्यक पूर्व अनुमति वेगर सहभागीहरूको जिउ ज्यानमा खतरा पुग्ने साहसिक खेलहरू खेलाउने कार्यहरू ।

(७) बाल समूह कोष निर्माण वा आय आर्जनका लागि बालश्रम तथा कुनै पनि व्यापार, व्यवसाय गर्ने कार्यहरू ।

(८) सिंगो परियोजना सञ्चालन गर्ने वा ठूला र लामो समयका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने कार्य ।

(९) आर्थिक जिम्मेवारी लिई गरिने कार्यहरू ।

(१०) सामाजिक रूपमा अस्वीकार्य तथा नकारात्मक सामाजिक प्रभाव पार्ने कार्यहरू ।

(११) सामाजिक शान्ति सुव्यवस्था तथा सुरक्षामा नकारात्मक असर पर्ने देखिएमा वा अन्य उपयुक्त कारण दर्शाई बाल अधिकारकर्मी, नगरपालिका बाल संरक्षण समिति तथा बालमैत्री शासन समन्वय समितिको परामर्शमा सुरक्षा निकाय वा नगरपालिका वा विद्यालयले निश्चित गतिविधिलाई रोक लगाएका कार्यहरू ।

परिच्छेद ३

कोष सम्बन्धी व्यवस्था

२४. **बालबालिकाको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि बाल कल्याण कोषको व्यवस्था** : (१) नगरपालिका तथा वडा स्तरमा एक/एक वटा बाल कल्याण कोषको स्थापना गरिनेछ ।

(२) बाल कल्याण कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहनेछ :

(क) नगरपालिकाबाट विनियोजन गरिएको रकम,

- (ख) संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (ग) विदेशी सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाबाट प्राप्त रकम,
- (घ) स्वदेशी संघ, संस्था र व्यक्तिबाट प्राप्त रकम,
- (ङ) अन्य विविध श्रोतबाट प्राप्त हुन आएको रकम ।

(३) बाल कल्याण कोषको प्रयोग जोखिम अवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका लागी निम्न शीर्षकमा खर्च गर्न सकिने छ :

- (क) जोखिमपूर्ण श्रममा संलग्न रहेको,
- (ख) हराएको वा वेवारिस अवस्थामा फेला परेको,
- (ग) ऋणको कारणले बन्धकमा रहेको वा जवरजस्ती श्रमबाट पीडित भएको,
- (घ) शारीरिक वा मानसिक यातना वा भेदभाव जस्ता दुर्यवहारबाट पीडित भएको,
- (ङ) दूर्घटनमा परेको, प्राकृतिक वा दैवी प्रकोपमा परेको,
- (च) बाबु वा आमा कारगार वा हिरासतमा रहेको वा कुनै कसुरसँग सम्बन्धित रहेको करण वेवारिस भएको,
- (छ) यौन शोषण, यौन दुर्यवहार, बेचबिखन वा ओसारपसारमा परेको,
- (ज) हिंसाबाट प्रभावित भएको,
- (झ) बाबुआमा वा संरक्षकबाट बन्चित भएको,
- (ञ) अपाङ्गता भएको,
- (ट) सुस्त मनस्थिति भएको,
- (ठ) अपहरण वा शरीर बन्धकमा परेको,
- (ड) सडक बालबालिका,
- (ढ) एच.आई.भि.एड्स संक्रमित भएको,
- (ण) जन्मने वित्तिकै आमा वा बुवाबाट तिरस्कृत भै संरक्षण विहिन अवस्थामा फेला परेको शिशु,
- (त) विभिन्न कारणबाट आमा बुवाबाट त्यागिएका
- (थ) बाल संरक्षण समितिको सिफारिसमा समितिले तोकेका अन्य बालबालिका ।

(४) उपदफा (३) मा उल्लेख भए बाहेकको अन्य शीर्षकमा कोषको रकम खर्च गर्न सकिने छैन ।

(५) उपदफा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कोषको कुल खर्च रकमको १० प्रतिशतसम्मको रकम कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा लाग्ने खर्चका लागि उपयोग गर्न सकिनेछ ।

२५. कोष सञ्चालन समिति गठन : (१) देहाय बमोजिम कोष सञ्चालन समिति सदस्य रहने व्यवस्था हुनेछ :

- (क) नगरपालिका बाल कल्याण कोषको हकमा नगरपालिका प्रमुख र वडा स्तरीय कोषको हकमा वडाध्यक्ष संयोजक रहने ।
- (ख) नगरपालिकाको हकमा बाल संरक्षण समितिको संयोजक र वडाको हकमा बालबालिका डेक्सको सम्पर्क व्यक्ति सदस्य ।
- (ग) नगरपालिकाको हकमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र वडाको हकमा वडा सचिव सदस्य सचिव रहने ।

२६. **कोष सञ्चालन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिमको हुनेछ :

- (क) जोखिम अवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको उद्धार गर्ने, स्वास्थ्योपचार गर्ने, पुनर्स्थापना गर्ने तथा त्यस्ता बालबालिकालाई राहत दिने सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने,
- (ख) कनै बालबालिका जोखिम अवस्थामा भए वा नभएको निर्धारण गर्ने,
- (ग) स्वीकृत कार्यक्रमको लागि कोष परिचालन गर्ने वा गराउने,
- (घ) स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने ,
- (ङ) जोखिम अवस्थामा रहेका बालबालिकालाई राहत स्वरुप दिइने रकमको मापदण्ड बनाई लागु गर्ने,
- (च) जोखिम अवस्थामा रहेका बालबालिका सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने वा गराउने,
- (छ) समितिबाट गरिने कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने वा गराउने,
- (ज) बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने निकाय तथा संस्थासँग समन्वय गर्ने,
- (झ) कोष वृद्धिको लागि स्रोतको खोजी गर्ने,
- (ञ) जोखिम अवस्थामा रहेका बालबालिका सम्बन्धी अन्य काम गर्ने वा गराउने ।

२७. **समितिको बैठक र निर्णय :** (१) समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

(२) समितिको बैठक संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(३) समितिको बैठक बस्नुभन्दा कम्तीमा चौबिस घण्टा अगावै समितिको सदस्य सचिवले बैठकमा छलफल हुने कार्यसूची सहितको सूचना सबै सदस्यहरूलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) समितिको दुई तिहाइ सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्य पुगेको मानिनेछ ।

(५) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा समितिका उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले गर्नेछ ।

(६) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बाराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।

(७) समितिको निर्णय समितिको सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ ।

(८) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(९) जोखिममा रहेका बालबालिकाको आकस्मिक उद्धार तथा पुनर्स्थापना गर्नु पर्ने अवस्था भएमा समितिको संयोजक र सदस्य सचिवको आपसी सहमतिले आवश्यक हुने रकम निकासा खर्च गर्ने सक्ने छन् । तर सो खर्च रकम समितिको बैठकबाट अनुमोदन गर्नु पर्नेछ ।

२८. **कोषको खाता सञ्चालन :** (१) कोषको रकम समितिको निर्णयले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त पायक पर्ने बैंकमा खाता खोली सञ्चालन गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको खाता सञ्चालनका लागि नगरपालिकाको हकमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतबाट र वडाको हकमा वडा सचिव र बालबालिका डेक्सको सम्पर्क व्यक्तिको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन गरिने छ ।

२९. **रकम फ्रिज नहुने :** प्रचालित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि कोषको रकम खर्च नभई आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बाँकी रहेमा त्यस्तो रकम फ्रिज हुने छैन ।

३०. **कोषको लेखा र लेखा परीक्षण** : (१) कोषको आयव्ययको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको लेखा प्रणाली बमोजिम राखिने छ ।
(२) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षणबाट हुनेछ ।
३१. **प्रतिवेदन पेश गर्ने** : समितिले आफूले गरेको कार्यको वार्षिक प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ३ महिना भित्र नगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ४

बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता

३२. **नगरपालिका तथा मातहतका समितिहरूमा बाल सहभागिता** : नगरपालिका तथा सो मातहत रहेका विद्यालय व्यवस्थापन समिति, वडा बाल संरक्षण समिति, नगर बाल संरक्षण समिति, स्थानीय बालमैत्री शासन समिति, स्थानीय मानव बेचबिखन नियन्त्रण समिति, नगर शिक्षा समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनीकरण समिति, नगर स्वास्थ्य समिति र स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाई समिति जस्ता बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विभिन्न समितिहरूमा बालबालिकाको संस्थागत सहभागिता तथा प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिनेछ ।
३३. **योजना तर्जुमामा बाल प्रतिनिधित्वको व्यवस्था** : (१) नगरपालिकाबाट हुने योजना निर्माणको सम्पूर्ण चक्रमा बालबालिकाको संस्थागत प्रतिनिधित्व र सहभागिता अनिवार्य हुनेछ ।
(२) वस्ती तथा वडा स्तरमा हुने योजना छलफलमा सहभागी हुन बाल समूहका सदस्य वा प्रतिनिधिहरूलाई नियन्त्रण गरिने छ । भेलामा उनीहरूको सरोकार राख्ने विषयमा धारण राख्न निश्चित समय प्रदान गरिनेछ ।
(३) नगर स्तरमा तोकिएको प्रक्रियामा बाल भेलाको आयोजना गरी स्थानीय योजना निर्माणका लागि बालबालिकासँग परामर्श लिइनेछ ।
(४) योजना निर्माण तथा बजेट विनियोजनामा बाल समूहलाई बालबालिकाको निमित्त छुट्ट्याइएको कार्यक्रम तथा बजेट बारे छुट्टै सावर्जनिक सूचना जारी गर्न सकिनेछ । यस्तो जनाकारी सरल भाषामा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
३४. **विविध क्षेत्रमा बाल सहभागिता** : (१) नगरपालिकामा क्रियाशील विभिन्न संघ संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाका प्रत्यक्ष प्रभावित हुने वा उनीहरू लक्षित कार्यक्रम, निर्माण तथा योजना प्रक्रियामा बाल समूहका प्रतिनिधिहरूसँग परामर्श गर्नु पर्नेछ ।
(२) यस्ता संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाको लागि निःशुल्क उपलब्ध सेवा सुविधा तथा कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रचारप्रसार गर्न, सेवाको विषयमा सरोकारवाला बिच सञ्चार एवं कार्यक्रमहरूको बारेमा प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न बाल समूहसँग सहकार्य गर्न सक्ने छन् ।
(३) सेवा प्रदायक निकायहरूले बाल समूहका सदस्य तथा बाल समूहसँग सहकार्य र परामर्श कार्यहरू गर्दा उनीहरूको नियमित शिक्षालाई नकारात्मक प्रभाव पार्ने र विद्यालय समयमा असर पार्ने गरी गर्न सकिने छैन ।
(४) सेवा प्रदायक निकायहरूले बाल समूहका सदस्यहरूलाई अनिवार्य सहभागिताको नियम लागु गर्न सक्ने छैनन् ।
(५) सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण हुने, विवादित विषय, फौजदारी अपराधका उजुरी लगायतका विषयमा छलफल गर्न वा उनीहरूको राय वा

निष्कर्ष माग्न र त्यस्ता क्षेत्रमा काममा लगाउन सक्ने छैनन् । तर न्यायिक प्रक्रियामा प्रभावित बालबालिकासँग गरिने परामर्श गर्न यसले बाधा पर्ने छैन ।

(६) सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिका सहभागी भएर गरिएका सामुदायिक कार्यको बदलामा भत्ता वा ज्याल प्रदान गर्न सक्ने छैनन् । तर यतायात खर्च, खाजा/खाना खर्च र सहायक सामग्री दिन फरक पर्ने छैन ।

३५. **बाल सहभागिता गराउँदा ध्यान दिनु पर्ने** : (१) बाल सहभागिता गराउँदा बालबालिकालाई सहभागिता मापदण्डहरूलाई अनिवार्य पालना गर्नु पर्नेछ ।

(२) नगरपालिका तथा अन्य संस्थाले बालबालिका स्वयं तथा वस्यक सरोकारवाला तथा बाल सहभागिता गराउने निकायहरूको बाल सहभागीता सम्बन्धी विषयमा क्षमता अभिवृद्धि गराउने छन् ।

परिच्छेद ५ विविध

३६. **स्रोतको व्यावस्थापन** : नगरपालिका तथा वडाले बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्य सञ्चालन गर्न योजना निर्माण गरी सो योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक बजेट तथा स्रोतको व्यवस्थापन अनिवार्य गर्नेछ ।

३७. **प्रोत्साहन पुरस्कारको व्यवस्था** : बालसंरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्यमा उल्लेखनीय योगदान दिने व्यक्ति बालक्लव, सञ्जाल तथा संघसंस्थालाई नगरपालिकाले उचित प्रोत्साहन पुरस्कार प्रदान गर्न सक्नेछ ।

३८. **कार्यविधिको व्याख्या गर्ने वा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार** : कार्यविधिको कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै दुविधा हुन गएमा सोको व्याख्या वा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार नगर कार्यपालिकालाई हुनेछ ।

३९. **खारेजी र बचाउ** : यो कार्यविधि बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित संघीय र प्रदेश सरकारको कानूनसँग बाँझिन गएमा बाँझिएको हदसम्म यसमा लेखिएको कुराहरु अमान्य हुने छन् र संघीय र प्रदेश सरकारको कानूनमा लेखिएको कुराहरु मान्य हुनेछ ।

४०. बालबालिका सम्बन्धी कार्य सञ्चालन गर्दा यो कार्यविधि बमोजिम हुनेछ र यस कार्यविधिमा उल्लेख नभएका प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्दा बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित संघीय र प्रदेश सरकारको कानून भएको बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन प्रक्रियाहरु अवलम्बन गर्न कुनै बाधा पर्ने छैन ।

अनुसूची १
(दफा ५ को उपदफा (ड) सँग सम्बन्धित)
बालमैत्री स्थानीय शासनका ३९ सूचकहरू

बाल बचाउ

- ६ महिनासम्मको शिशुलाई आमाले पूर्ण स्तनपान गराउने (आमाको दुध मात्रै खुवाउने) हुनु पर्ने,
- १ वर्षभित्रका बालबालिकाले पूर्ण रूपमा खोप (वि.सि.जि., डिपिडि, हेपटाइटिस वि, हेब ३, पोलियो, दादुरा मात्रा) पाएको हुनु पर्ने,
- ६ महिनादेखि ५ वर्षमुनिका सबै बालबालिकालाई वर्षको २ पटक भिटामिन ए क्याप्सुल खुवाएको हुनु पर्ने,
- गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराइएको हुनु पर्ने,
- गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसुति पूर्व ४ पटक र प्रसुति पश्चात् आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनु पर्ने,
- गर्भवती महिलाको टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको हुनु पर्ने,
- एच.आई.भी. संक्रमण आमाबाट जन्मिएका सबै बालबालिकाहरूले ARV Prophylaxis पाएका हुने छन्,
- गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आइरन चक्की (जम्मा २२५ वटा) खाएको हुनु पर्ने,
- सबै घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा हुनु पर्ने,
- सावुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनु पर्ने (चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडि र बालबालिकाको दिसा धोए पछि) ।

बाल संरक्षण

- ५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनु पर्ने,
- बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको हुनेछ,
- निकृष्ट प्रकारको बालश्रम दर घटेको हुनु पर्ने,
- घरपरिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्न पहल भएको हुनु पर्ने,
- बाल संरक्षण सम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सक्रिय भएको हुनु पर्ने ।

बाल विकास

- ३ देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनु पर्ने,
- ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ देखि कक्षा ८ सम्म) पुरा गरेको हुनु पर्ने,
- कक्षा १ को लागि विद्यालय जाने उमेर समूहका शत प्रतिशत बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएको हुनु पर्ने ।
- विद्यालय जान नपाएका बालबालिकाहरूले अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त गरेको हुनु पर्ने ।
- प्रत्येक विद्यालयमा छात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ,
- प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त कृयाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुनेछ,

बाल सहभागिता

- नगरपालिकाको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्षसम्मका बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विकास गरी सहभागी गराएको हुनु पर्ने,
- नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने योजनामा बालबालिकाको आवाज समेटिएको हुनु पर्ने,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बालबालिकाको आवाज सुनिने व्यवस्था सुनिश्चित भएको हुनेछ,
- स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लबको प्रतिनिधित्व हुनेछ,
- नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा बाल समूह गठन भै क्रियाशील रहेको हुनेछ,
- जिल्ला, नगर तथा गाउँ तहमा बाल सञ्जाल गठन भएको हुनु पर्ने ।

संस्थागत सूचकहरू

- नगरपालिकाको सभा नियमित रूपमा सञ्चालन भएको हुनेछ,
- नगरपालिकाले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार, आचार संहिता तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको हुनेछ,
- नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ,
- नगरपालिकाका विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहने छन्,
- नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहने छन्,
- नगरपालिका स्तरमा बाल विकास केन्द्र, बाल कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू सञ्चालन भएका हुने छन्,
- नगरपालिका स्तरमा बाल क्लबहरूको सक्रियता रहनेछ,
- नगरपालिका स्तरमा प्यारालिगल कमिटी र बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहने छन्,
- नगरपालिका स्तरमा बाल सञ्जाल विकास भएको हुनेछ र जिल्लास्तरसम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व रहने छन्,
- बालबालिकाका लागि स्थानीय विकास योजना र लगानी योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ,
- जिल्ला, नगर तथा गाउँपालिका योजनामा बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटेई एकीकृत नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन भएको हुनेछ,
- बाल बालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनेछ ।

अनुसूची २

(दफा ९ को उपदफा (क) सँग सम्बन्धित)

बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनमा नगरपालिका वा वडाले सम्बोधन गर्ने क्रियाकलापहरू

१. बाल बचाउ :

नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थामा खोप/औषधीको पर्याप्तता	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाको नियमित अनुगमन गर्ने तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, औषधि तथा खोपको सुनिश्चितता गर्ने, ● स्वास्थ्य विमा लागू भएका क्षेत्रहरूमा सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य विमा प्रबर्द्धन गर्ने तथा न्यून आर्थिक अवस्था भएका बालबालिकाको स्वास्थ्य विमा गराउने प्रबन्ध गर्ने ।
स्वास्थ्य संस्थामा किशोर किशोरीका स्वस्थका विषयहरूको प्रभावकारी सम्बोधन	<ul style="list-style-type: none"> ● किशोर किशोरलाई मूलतः यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या भन्न सक्ने वातावरण सिर्जना गर्न तथा गोपनीयता कायम गर्न स्वस्थकर्मीहरूलाई संवेदनशील बनाउने ।
गर्भावस्था वा प्रसूति पछि मातृ-शिशुको स्वास्थ्य नियमित परीक्षण ।	<ul style="list-style-type: none"> ● जनचेतना अभिवृद्धिका लागि स्वास्थ्य केन्द्रहरूको परिचालन तथा अनुगमन गर्ने र नियमित मातृ-शिशुको स्वास्थ्य परीक्षणका लागि सचेतना गर्ने, ● विभिन्न स्थानहरूमा शिविरहरू सञ्चालन गर्न लगाउने, ● गर्भवती परीक्षणको लागि निश्चित दिन तोकी गर्भवती महिलालाई पोषणयुक्त खानाको व्यवस्था गर्दै तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
स्वास्थ्योपचारको क्रममा हिंसाजन्य कारणको आभास हुनु	<ul style="list-style-type: none"> ● कुनै पनि बालबालिकालाई स्वास्थ्योपचार गर्न ल्याउँदा गम्भीर शारीरिक चोटपटकको उपचार गर्ने क्रममा कुनै व्यक्तिको लापरवाही/दुर्व्यवहार, हिंसा वा जोखिममा पर्न गएको आभास भएमा स्वास्थ्यकर्मीले सो बारे नजिकको प्रहरी/बाल कल्याण समिति/ सम्बन्धित निकायमा जनाकारी गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

२ बाल संरक्षण सम्बन्धी प्रमुख विषय तथा कार्यहरू :

विषयहरू	सम्बोधन कार्यहरू
विविध कारणहरूले सडक लगायतका सार्वजनिक स्थानमा आश्रित बालबालिका	<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिका सडकमा आउने कारक तत्वहरूबारे अभिभावक तथा समुदायलाई सचेतना गर्ने, ● परिवारबाट अलग हुने जोखिममा रहेका बालबालिकाको लागि पारिवारिक सहयोग तथा आर्थिक विकासका कार्य गर्ने, ● सडकमा जीवनयापन गरिरहेका बालबालिकाहरूलाई सेवा प्रदायक संस्थासँग समन्वय गरी तत्काल उद्धार तथा व्यवस्थापन गर्ने -परिवारिक तथा सामाजिक पुनर्मिलन, पुनस्थापन, पुनः एकीकरण गर्ने, ● सम्पर्क गृह तथा सामाजिकीकरण केन्द्र सञ्चालनमा सहयोग गर्ने,

<p>अनाथ, असहाय वा बेवारिस अवस्थाका बालबालिका</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● कुनैपनि कारणबाट अनाथ, असहाय वा बेवारिस भएका बालबालिकाको पहिचान गरी सूचना अध्यावधिक गर्ने, ● यस्ता बालबालिकाका लागी अस्थाई आवास तथा पुनर्स्थापनाको व्यवस्था गर्ने, ● यस्ता बालबालिकाको परिवार वा आफन्तको खोजी गरी परिवारमा पठाउने, ● परिवारमा आधारित स्याहारको व्यवस्था हुन नसकेका बालबालिकाको लागी आवासीय बालगृह वा अन्य वैकल्पिक स्याहारको व्यवस्था गर्ने, ● वैकल्पिक स्याहार प्रदान गर्न योग्य तथा इच्छुक व्यक्ति तथा संस्थाहरुको पहिचान तथा सूचीकरण गर्ने ।
<p>अपाङ्गता भएका बालबालिका</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● अपाङ्गता भएका बालबालिकाको अपाङ्गताको विविध किसिम सहित तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेखीकरण गर्ने र परिचय पत्रको व्यवस्था गर्ने गराउने, ● अपाङ्गता भएका बालबालिकाको लागी आवश्यक पर्ने विशेष स्याहार, मनोविमर्श, पुनर्स्थापना, उपचार, छात्रवृत्ति जस्ता सेवाहरुको नक्साङ्कन तथा सूचीकरण गर्ने, ● सेवा उपलब्ध नभएको अवस्थामा आवश्यकता अनुसार सेवाको स्थापना, सञ्चालन, मापदण्ड निर्धारण तथा अनुगमन गर्ने तथा गैर सरकारी तथा निजी सेवा प्रदायक मार्फत त्यस्ता सेवा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउने । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागी समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६८ बमोजिमका अन्य कार्यहरु गर्ने
<p>बालविवाह</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● बाल विवाह आर्थिक, सामाजिक तथा स्वास्थ्य एवं व्यक्तित्व विकास सम्बन्धी असर र कानुनी प्रावधान आदि बारे लक्षित समुदाय पहिचान गरी सचेतना गर्ने, ● बालविवाह गर्न वा गराउन लागेको अवस्थामा सम्बन्धित परिवार तथा बालबालिकालाई सम्झाई बुझाई तथा आवश्यक सहयोग, सेवा उपलब्ध गराई बालविवाह नगर्ने वातावरण निर्माण गर्ने, ● बालविवाहका घटनाको दर्ता र सोको महत्वबारे समुदायमा सचेतना गर्ने ।
<p>बालश्रम, हलिया प्रथा, कमलरी प्रथाको अन्त्य गर्ने गराउने</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● बालश्रम हुने सम्भावित निजी तथा व्यवसायिक क्षेत्रको नियमित अनुगमन गर्ने, ● बालश्रम उपयोग निरुत्साहित गर्ने र बालश्रम प्रयोग भएका सेवा तथा सामग्री प्रयोग नगर्ने नगराउने, ● निश्चित आधार तथा मापदण्डको आधारमा बालश्रम मुक्त वडा/पालिका घोषणा तथा हरियो भण्डा अभियान (बालश्रम मुक्त यातायात क्षेत्र, होटल, रेष्टुरेन्ट, उद्योग तथा कलकारखाना आदि) सञ्चालन गर्ने, ● हलिया, कमलरी, घरेलु बालश्रमिक विरुद्ध बालश्रमिक हुन

	<p>सक्ने जोखिम भएका परिवार लक्षित चेतना अभिवृद्धिका साथै आय आर्जन लगायतका सेवाहरुमा पहुँच स्थापना गर्ने</p> <ul style="list-style-type: none"> ● गैर कानुनी रूपमा श्रममा लगाइएका बालबालिकाको लागि कानुनी उपचार तथा काममा लगाउनेबाट क्षतिपूर्तिको लागी सहजीकरण गर्ने ।
बालबालिकाको बेचबिखनको अन्त्य	<ul style="list-style-type: none"> ● देश भित्र तथा देश बाहिर हुने बालबालिकाको बेचबिखन विरुद्ध अभिभावक तथा बालबालिकालाई सञ्चार माध्यम स्थानीय समूह, बाल क्लब, विद्यालय लगायत विभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने, ● बालबालिकाको बेचबिखन रोकनका लागी नेपाल प्रहरी तथा संघ संस्थाहरुसँगको समन्वयमा नगरपालिकाका मुख्य नाकाहरुका चेकपोष्टहरुको व्यवस्था गर्ने, ● बेचबिखनमा पारिएका बालबालिकाको उद्धार, स्वदेश फिर्ती, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्स्थापना, आपत्कालीन संरक्षण परामर्श, कानुनी उपचार तथा जिवनोपयोगी सीप र सहयोग लगायतका सेवा तथा सहयोग प्रदान गर्ने ।
अनुशासनको नाममा दिइने शरीरिक तथा मानसिक दण्ड सजाय	<ul style="list-style-type: none"> ● घर, समुदाय, बाल विकास केन्द्र, विद्यालय, आवसीय बाल गृह, बाल सुधार गृह, उपचार केन्द्र कार्यस्थल वा अन्य स्थानमा अनुशासनको नाममा बालबालिका उपर हुने शारिरिक तथा मानसिक दण्ड सजाय दिएमा हुन सक्ने सजाय तथा कानुन बारे प्रचार प्रसार गर्ने, ● विद्यालयमा भय रहित वातावरणमा सिक्ने तथा सिकाउने अवस्थाको विकास गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकमा जागरण तथा सहकार्य प्रवर्द्धन गर्ने ।
यौन शोषण वा दुर्व्यवहार	<ul style="list-style-type: none"> ● बालबालिका माथि हुने यौन शोषण तथा दुर्व्यवहार र यसबाट बच्ने उपायबारे समुदायमा आधारित संघसंस्था वा समूह, बालबालिका अभिभावक, शिक्षक, खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापहरुमा प्रशिक्षक आदिलाई सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, ● शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवा प्रदायक लगायत बालबालिकासँग सम्पर्कमा आउने सेवा प्रदायकले यौन शोषण तथा दुर्व्यवहारको लक्षण पहिचान गर्ने तथा उजुरी गर्ने क्षमता अभिवृद्धि तथा उजुरी प्रणाली स्थापना गर्ने ।
हेपाई (बुलिड)	<p>हेपाईले बालबालिकाको मानसिक तथा बौद्धिक विकासमा नकारात्मक असर पुऱ्याई उनीहरुको व्यक्तित्व विकासमा नै प्रभाव पार्ने हुनाले हेपाई हुने सम्भावित स्थलमा (खासगरी विद्यालयमा) विभिन्न कार्यहरु आवश्यक पर्दछ, जस्तै :</p> <ul style="list-style-type: none"> ● हेपाई नगर्ने र नगराउने बारे विभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने, ● हेपाई गर्नेलाई स्थान र घटनाको प्रकृतिको आधारमा सम्झाउने, बुझाउने तथा कानुनी कारवाही हुने देखिएमा

	सम्बन्धित अधिकारीको सहयोग लिने ।
विपद्मा बालबालिकाको संरक्षण	<ul style="list-style-type: none"> ● सम्भावित बाढी पहिरो आउने स्थानको पहिचान गरी सोको नियन्त्रणका लागि आवश्यक कार्य गर्ने, ● विपद् प्रभावित बालबालिकालाई तत्काल खाना, बसोवासको सुरक्षित प्रबन्ध मिलाउने, ● विपद्मा परेका बालबालिकाको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक अस्थायी सिकाइ केन्द्रहरुको व्यवस्थापनका लागी समन्वय गर्ने, ● विपद्का कारण शिक्षा तथा स्वास्थ्यबाट बञ्चित बालबालिकाको शैक्षिक निरन्तरता तथा स्वास्थ्य उपचारका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।
इन्टरनेट सुविधाको माध्यमबाट बालबालिका माथि हुन सक्ने जोखिम न्यूनीकरण	<ul style="list-style-type: none"> ● इन्टरनेटको सही प्रयोग तथा यसको दुरुपयोगबाट हुन सक्ने हानी बारे शिक्षक, बालबालिका तथा अभिभावकलाई सचेतना गर्ने, ● इन्टरनेटको दुरुपयोगबाट जोखिममा परेका बालबालिकालाई मनोसामाजिक परामर्श, कानुनी उपचार लगायतका आवश्यक सहयोग गर्ने ।
लागुपदार्थ दुर्व्यसनी तथा ओसारपसार	<ul style="list-style-type: none"> ● लागू पदार्थ दुर्व्यसनी तथा ओसारपसार विरुद्ध विद्यालय, अभिभावक र बालबालिकालाई सचेतना गर्ने । ● दुर्व्यसनमा परेका बालबालिकाको पुनःस्थापनका लागी विभिन्न संघसंस्था तथा निकायहरुको समन्वयमा आवश्यक दुर्व्यसन उपचारको व्यवस्था गर्ने, ● लागू पदार्थको ओसारपसारमा बालबालिकाको संलग्नतालाई नियन्त्रण गर्न सीमा क्षेत्रका नाकाहरुमा विशेष निगरानीको व्यवस्था गर्ने ।

३ बालबालिका सम्बन्धी प्रमुख विषय तथा कार्यहरु :

विषयहरु	सम्बोधन कार्यहरु
समयमा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता	<ul style="list-style-type: none"> ● आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विद्यार्थीहरुको संख्या एकीन गरी समयमै पाठ्यपुस्तकको व्यवस्थापनका लागी नगरपालिकाले सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गर्ने, ● सबै बालबालिकाले समयमै पाठ्यपुस्तक पाए नपाएको अनुगमन गर्ने ।
छात्रवृत्तिको अनुगमन	<ul style="list-style-type: none"> ● विविध समूहका बालबालिकालाई प्रदान गरिने छात्रवृत्तिहरुको उचित ढंगले वितरण गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।
अनुशासनका नाममा दण्ड सजाय दिइनु	<ul style="list-style-type: none"> ● विद्यालयलाई दण्ड सजायमुक्त घोषण गर्न शिक्षकहरुलाई भयरहित शिक्षण सिकाई सम्बन्धी तालिम दिई कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाउने, ● विद्यालयमा दण्ड सजायका घटना घटेमा तत्काल आवश्यक सम्बोधन तथा कारवाही गर्ने गराउने ।
विद्यालयमा शौचालय,सरसफाई सामग्री खानेपानी	<ul style="list-style-type: none"> ● छात्र र छात्राको लागी छुट्टाछुट्टै, अपाङ्गमैत्री शौचालय भए नभएको अनुगमन गर्ने र नभएमा सोको व्यवस्था गर्ने गराउने,

लगायतका आधारभूत पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> छात्राहरुका निमित्त स्यानेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने गराउने, सोको उपयोग तथा प्रयोग पश्चात्को व्यवस्थापन गराउने, खानेपानीको उचित व्यवस्थापन गर्ने गराउने,
बालबालिकाको शैक्षिक नियमितता	<ul style="list-style-type: none"> निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा अवधारणाको सचेतीकरण गर्ने, विपन्न परिवारका बालबालिकालाई स्टेशनरी, ड्रेस तथा छात्रवृत्ति लगायतको व्यवस्था गरी नियमित विद्यालय जानको लागि अभिप्रेरित गर्ने, आवश्यकता अनुसार दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने गराउने ।
शिक्षण सिकाई नियमित नहुनु	<ul style="list-style-type: none"> शिक्षण नियमित भए नभएको अनुगमन गरी गराई दण्ड तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
भेदभाव तथा हेपाई	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयहरुमा कुनैपनि दृष्टिकोणबाट विद्यार्थी विद्यार्थी बिच हुने वा विद्यार्थीमाथि हुन सक्ने कुनैपनि किसिमको भेदभाव, हेपाई, दुर्व्यवहार हुन नदिन विद्यालय बाल संरक्षण नीति/आचार संहिता बनाई लागु गर्ने, विद्यालयमा उजुरी पेटिका राख्नको साथै यस सम्बन्धी सम्बोधन गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने र समय समयमा अनुगमन गर्ने ।
प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको अनुगमन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र बालबालिकाको पहुँच हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरु सञ्चालन भए नभएको अनुगमन गरी सोको व्यवस्थित तथा बालमैत्री सञ्चालन लागी सहजीकरण गर्ने ।
विद्यालयमा मनोविमर्श सेवाको व्यवस्था गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक विद्यालयमा मनोविमर्श सेवाको सुनिश्चितताका लागि तालिम प्राप्त मानोविमर्शकर्ताको व्यवस्था गर्ने वा विद्यालय कै शिक्षकलाई मनोविमर्श सम्बन्धी उपयुक्त तालिम दिई सो सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने ।
विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालय स्वस्थ शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनको व्यवस्था गर्ने आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विद्यालयहरुमा बालबालिकाको नियमित स्वास्थ्य परीक्षणको व्यवस्था गर्ने ।

४. सहभागिता सम्बन्ध प्रमुख विषय तथा कार्यहरु

विषयहरु	सम्बोधन कार्यहरु
बाल क्लबको सूचीकरण तथा गठन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेका विद्यालय तथा समुदायमा आधारित बाल क्लबहरुको सूचीकरण गर्ने र आवश्यकता अनुसार गठन गर्ने, बाल संरक्षणका सवालहरु पहिचान तथा सम्बोधनका लागि बाल क्लबहरुको आवश्यक परिचालन गर्ने ।
योजना तर्जुमामा बालसहभागिता	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका स्तरीय नीति निर्माण तथा कार्यक्रम तर्जुमाको क्रममा बालबालिका सम्बन्धी विषयवस्तुका लागि बालबालिकाको उपयुक्त विचार वा सुझावलाई समावेश गर्ने, नगरपालिका अन्तर्गत गठन हुने विभिन्न समिति, उप समितिहरुमा बालबालिकाको शैक्षिक र शरीरिक क्षमताको आधारमा सहभागी गराउने (सदस्य वा आमन्त्रित)
बाल सहभागिता बारे	<ul style="list-style-type: none"> परिवार, विद्यालय, समुदाय, वडा तथा नगरपालिका स्तरमा

सचेतना	बाल सहभागिताको महत्व बारे अवधारणागत स्पष्टताका लागि आवश्यक अन्तरक्रिया तथा अभिमुखीकरण गर्ने,
--------	--

५. **समावेशिता** : बालबालिकासँग सरोकार राख्ने विषयमा सहभागिता गराउँदा सबै प्रकारमा बालबालिकाको समावेशीतामूलक सहभागिता गराउनु पर्नेछ ।
 स्पष्टीकरण: सबै प्रकारका बालबालिका भन्नाले अपाङ्गता भएका श्रमिक, सडक बालबालिका, अनाथ, असाय, अशक्त, मानसिक असन्तुलन भएका र यौनिक अल्पसंख्यक समेतलाई बुझाउँछ ।
६. **सुरक्षित तथा जोखिमबारे संवेदनशील** : बाल सहभागिता सुरक्षित तथा सहज वातावरणमा गर्नुपर्नेछ । बाल सहभागिता गराउने निकायले सहभागी बालबालिकाको सुरक्षाको उचित प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ र सम्भावित जोखिम बारे सचेत, संवेदनशील तथा पूर्वतयार रहनु पर्नेछ ।
७. **जवाफदेहिता** : बाल सहभागिता गराउने निकायले बालबालिकालाई सहभागी गराउँदा वा उनीहरूको विचार लिँदा गलत आश्वासन नलिई उनीहरूको विचार कहाँ कसरी र के प्रयोजनको लागि प्रयोग हुन्छ, सो बारे स्पष्ट जनाकारी दिनुपर्नेछ । बालबालिकाको सहभागिता गराउँदा आफूसँग सरोकार राख्ने विषयहरूमा उनीहरूले दिएको विचारलाई गम्भिरता तथा प्राथमिकताका साथ हेरिनु पर्नेछ । तर यसरी बालबालिकाले उठाएका विषयवस्तु भुल वा अज्ञानतावश कुनै कानून वा सामाजिक व्यवस्थासँग बाझिन गएमा त्यसलाई अन्यथा लिन, अनावश्यक व्याख्या गर्न, विवाद गर्न वा उनीहरूले आफूलाई लागेको कुरा व्यक्त गरेकै आधारमा कुनै आरोप तथा लाञ्छना लगाउन पाइने छैन ।

अनुसूची ३
(दफा १७ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)
बालक्लब/सञ्जाल आबद्धताको लागि निवेदनको ढाँचा

मिति :

श्री प्रमुखज्यू,
..... व्यास नगरपालिका
.....

विषय: बाल क्लब सूचिकृत/आबद्धता गरी पाऊँ ।

महोदय,

हामीले नामको बाल क्लब खोल्न चाहेकोले
नगरपालिकाबाट स्वीकृत बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यसञ्चालन कार्यविधि,
२०७७ को परिच्छेद २ (७) ले गरेको व्यवस्था बमोजिम समूह सूचिकृत/आबद्धता गर्नको लागी
देहायको विवरण खोली निवेदन गरेका छौं ।

प्रस्तावित समूहको निर्देशिकाको एक प्रति, सिफारिस, बाल क्लब आबद्धता अभिलेख फाराम
र यथाशक्य समूहका पदाधिकारीहरुको जन्म दर्ता प्रमाणपत्रको फोटोकपी यसै साथ संलग्न गरिएको
छ ।

भवदीय
अध्यक्ष

बाल क्लब आबद्धताका लागि संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरु

- १) अनुसूची ३ अनुसारको निवेदन,
- २) अनुसूची ५ अनुसारको विधान २ प्रति,
- ३) बाल क्लबको निर्णय,
- ४) विद्यालयको हकमा विद्यालयको सिफारिस,
- ५) वडाको सिफारिस,
- ६) बाल क्लबको कार्यसमितिको बालबालिकाहरुको जन्म दर्ताको प्रतिलिपि

अनुसूची ४
(दफा १७ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)
बाल क्लब सूचीकृत प्रमाणपत्रको नमूना

व्यास नगरपालिका
तनहुँ जिल्ला
गण्डकी प्रदेश
नेपाल

सूचीकृत/आवद्धता प्रमाणपत्र

आवद्धता नं.

मिति

श्री बाल क्लब,
.....

तनहुँ जिल्ला व्यास नगरपालिका वडा नं.को विद्यालय /समुदायमा गठन भएको बाल क्लबलाई यस नगरपालिकामा आवद्धता गरी बालमैत्री, बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७७ को परिच्छेद २ को दफा (७) को उपदफा १ ले व्यवस्था गरेअनुसार आवद्धताको प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ ।

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यमा नेपालको संविधान, बाल अधिकार सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय महासन्धी १९८९ तथा सबै बालबालिका सम्बन्धी कानूनहरुको अधिनमा रही यस नगरपालिकाको बालमैत्री अभियानमा यहाँहरुको सकृय सहभागिताको अपेक्षा गर्दछौ ।

प्रमाणित गर्ने

नाम :

पद :

दस्तखत :

नवीकरणको फाराम

नवीकरण मिति	नवीकरण गरिएको आ.व.						

अनुसूची ५
(दफा १७ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)

..... बाल समूह वा क्लव
..... को
गठन तथा कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०७७ (विधान)

प्रस्तावना : राष्ट्र निर्माणको लागि बालबालिकाहरुको समेत भूमिका महत्वपूर्ण हुने भएकोले उनीहरुको शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक र बौद्धिक विकास गर्दै बालबालिकाहरुको हकहित एवं बाल अधिकारको विषयमा जनचेतना जगाई सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक एवं अन्य सम्बद्ध क्षेत्रमा समेत बाल सहभागिता जुटाउन र बाल विकासका साथै बाल संरक्षणको पहल गर्न वाञ्छनीय भएको यो निर्देशिका तर्जुमा गरिएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस विधानको नाम बाल समूह/क्लव गठन तथा कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०७७ रहने छ ।
(२) यो विधान नगरपालिकाबाट स्वीकृत भए पछि तुरुन्तै लागु हुनेछ ।
२. **कार्यालय** : यस विधान बमोजिम गठित बाल समूह/क्लव को कार्यालय जिल्ला तनहुँ व्यास नगरपालिका वडा नं. स्थित स्थानमा रहने छ ।
३. **ठेगाना** : यस बाल समूह/क्लवको पत्राचार इमेल वा सम्पर्क ठेगाना निम्न बमोजिम हुनेछः
.....
४. **परिभाषा** : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा :
(क) “क्लव” भन्नाले यस विधानको धारा ६ अनुरूप गठित क्लव जनाउने छ । यो क्लव नगरपालिकामा आवद्धता भएको बाल क्लवलाई जनाउने ।
(ख) “बालबालिका” भन्नाले यस विधानको प्रयोजनाको लागि ८ वर्षदेखि माथि १८ वर्ष ननाघेका बालबालिकाहरुलाई जनाउँनेछ ।
५. **उद्देश्य एवं कार्यहरु** : यस बाल समूहको देहाय बमोजिमका उद्देश्य एवं कार्यहरु रहने छन्ः
(क) बालबालिकाहरुको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, संवेगात्मक तथा सहभागितात्मक विकासको अभिवृद्धि गर्ने ।
(ख) बाल अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको बारेमा सचेतना गराउनु ।
(ग) बाल समूहको विस्तार र संगठनात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
(घ) धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जातजाति वा अन्य कुनै आधारमा बालबालिकालाई बिना भेदभाव समान अवसर प्रदान गर्ने बारे जनचेतना जगाउने ।
(ङ) बालबालिकाहरुको विरुद्ध हुने घरायसी हिंसा, बाल यौन शोषण, बाल दुर्व्यवहार, बालश्रम, बाल बेचबिखन, बाल विवाह जस्ता सामाजिक विकृतिका विरुद्ध स्थानीय रुपमा सचेतना जगाई सोको कानुनी उपचारको लागी ।
(च) बाल अधिकार सम्बन्धी विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
(छ) बाल विकास सम्बन्धी विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु ।
(ज) पूर्व बाल विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरुमा सहभागी गराउनु ।
(झ) बालबालिका सम्बन्धी हरेक गतिविधिमा सहभागिता गराउनु ।
(ञ) वातावरण स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमलाई बाल गतिविधिमा समावेश गराउनु ।
(ट) आफ्नो समूह भित्रका बालबालिका सम्बन्धी विविध आधारमा तथ्याङ्क संकलन गर्नु ।

- (ठ) बालबालिकाहरुको समस्या पहिचान गरी सो समस्या सम्बन्धित निकायमा पुऱ्याउन र समाधान गर्ने प्रयत्न गर्नु ।
- (ड) जन्म दर्ता, बाल शिक्षा, बालिका शिक्षा, बालबृद्धि (तौल) सरसफाई, खोप पोषण, बाल स्याहार, आयोडिनको महत्व जस्ता मातृ एवं बाल स्वास्थ्यको विषयमा सन्देश वाहकको रूपमा कार्य गर्ने ।
- (ढ) बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित रोग भ्र्भाडा पखाला, निमोनिया तथा खुल्ला दिशा पिसाव मुक्त क्षेत्र बनाउने लगायतका विषयमा समाजमा जानकारी एवं सोको निराकरणको लागी चेतना जगाउनु ।
- (ण) पिछ्छडिएका, जोखिममा परेका, विपन्न, ढ्दुन्द एवं दैवी प्रकोपबाट पिडित बालबालिकाहरुको पुर्नस्थापनाको लागी पहल गर्ने ।
- (त) अन्य बाल समूहहरु वा निकायसँग समेत समन्वय गरी एकीकृत रूपमा काम गर्ने ।
- (थ) बालबालिकाको पूर्ण विकासको लागी अन्य विविध रचनात्मक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।
- (द) एच.आई.भि. एड्सका सम्बन्धमा जनचेतना जागृत गराउने ।
- (ध) बाल विवाह, बहुविवाह, अनमेल विवाह, जातीय भेदभाव एवं दाइजो प्रथा लगायत सामाजिक बिकृतिको विरुद्ध जनचेतना जगाउने ।
- (न) बालबालिकाहरुलाई विविध प्रतिस्पर्धात्मक गतिविधिमा विना भेदभाव बालबालिकालाई सरिक गराउन पहल गर्ने ।

६. **बाल क्लबको गठन** : (१) बाल क्लबको गठन समूहका साधारण सदस्यहरुको साधारण सभाबाट हुने निर्वाचन प्रकृयाबाट हुनेछ । यस बाल क्लबको कार्य समितिमा निम्नानुसार पदाधिकारी हुने छन् :

- (क) अध्यक्ष : १ जना
- (ख) उपाध्यक्ष : १ जना
- (ग) सचिव : १ जना
- (घ) सहसचिव : १ जना
- (ङ) कोषाध्यक्ष : १ जना
- (च) सदस्य : घटिमा २ जना र बढिमा ९ जनासम्म
- (छ) सल्लाहकार : आवश्यकतानुसार
- (ज) संरक्षक : १ जना

(२) बाल क्लबको कार्य समितिको संरचना समावेशीताको आधारमा गठन हुनेछ ।

७ **सल्लाहकार** : बाल क्लबले सल्लाहाकार नियुक्ति गर्दा निम्न आधारमा गर्नु पर्दछ :

- (क) पूर्व बाल क्लबको अध्यक्ष पदेन सल्लाहकार हुनेछ ।
- (ख) स्थानीय शिक्षक, खेलाडी, प्रतिष्ठित विद्वान, प्राध्यापक वा समाजका प्रतिष्ठित व्यक्ति वा सम्बन्धित संस्थाका सदस्यहरुका अभिभावक मध्येबाट आवश्यकतानुसार सल्लाहकारहरु रहने छन् ।

८. **संरक्षक** : (१) बाल क्लबका संरक्षणमा संस्थालाई अभिभावकको रूपमा आर्थिक वा व्यवस्थापकीय सहयोग प्रदान गर्ने संस्था/व्यक्ति रहेका छन् । संरक्षकको नियुक्ति बाल समूहको निर्णय अनुसार हुनेछ ।

(२) विद्यालयमा एक जना शिक्षक संरक्षक र प्राधानाध्यापक प्रमुख संरक्षण शिक्षक रहने छन् ।

९. **पदावधि** : बाल क्लबको पदावधि गठन भएको मितिले २ वर्षको हुनेछ । कुनै पदाधिकारीले राजिनामा दिएमा वा अन्य कुनै कारणले पद रिक्त भएमा पदाधिकारीको हकमा बाँकी अवधिका लागि सम्बन्धित बाल क्लबले आफू मध्येबाट नियुक्ति गर्नेछ र सदस्य पदका लागि आफ्नो साधारण सदस्य मध्येबाट चयन गर्नु पर्नेछ ।
१०. **पदाधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार** : पदाधिकारीहरुको देहाय बमोजिमको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :
- (क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :
- (१) क्लबको बैठक र समूहको साधारण सभाको अध्यक्षता ग्रहण गर्ने,
 - (२) क्लबको बैठक वा साधारण सभामा आवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने गराउने,
 - (३) क्लबको आम्दानी, खर्च हिसाब र अन्य कागजात सुरक्षित राख्ने राख्न लगाउने,
 - (४) क्लबको निर्णय र नगर बाल संरक्षण समितिको निर्देशन कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
 - (५) क्लबको प्रतिनिधि चयन गरी पठाउने वा समूहको प्रतिनिधित्व गर्ने,
 - (६) उपाध्यक्ष र सदस्यहरुलाई विषयगत कार्यभार विभाजन गरी दिने,
 - (७) सात दिन भन्दा बढी समयका लागि अनुपस्थित भएमा उपाध्यक्षलाई र उपाध्यक्ष नभएमा आफू मध्येका वरिष्ठ सदस्यलाई कार्यवाहक अध्यक्ष तोक्ने,
 - (८) बाल क्लब जिल्ला समन्वय समितिसँग समन्वय गरी वा अन्य संघ संस्था वा निकायहरूसँग कार्यक्रमको माग गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
 - (९) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- (ख) उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :
- (१) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक अध्यक्ष भै कार्य गर्ने,
 - (२) तोकिएको अन्य काम गर्ने ।
- (ग) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :
- (१) क्लबको स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने,
 - (२) बालबालिका वा बाल क्लबसँग सम्बन्धित व्यक्तिको अध्यावधिक अभिलेख राख्ने,
 - (३) क्लबको चल, अचल तथा जिन्सी सम्पत्तिको लगत राख्ने,
 - (४) क्लबको बैठकको माइन्ट गर्ने, निर्णय गर्ने पुस्तिका जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने,
 - (५) क्लबको प्रशासकीय कार्य गर्ने,
 - (६) अध्यक्षको निर्देशन अनुसार बैठक बोलाउने,
 - (७) अध्यक्षको निर्देशन बमोजिम तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- घ. सहसचिवको काम कर्तव्य र अधिकार :
- (१) सचिवको अनुपस्थितिमा सचिवको कार्यभार संहाल्ने,
 - (२) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने,
- (ङ) कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :
- (१) क्लबको आयव्यय दुरुस्त राख्ने,
 - (२) आर्थिक बजेट तयार गरी समूहको बैठकमा पेश गर्ने,
 - (३) आर्थिक सहयोग जुटाउने,
 - (४) आर्थिक कारोवार सम्बन्धी जिम्मेवारी पुरा गर्ने ।
- (च) सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकार :
- (१) बैठकमा सहभागी हुने,
 - (२) निर्णयको लागि आफ्नो मत पेश गर्ने,
 - (३) तोकिएको कार्य गर्ने,

(४) समूहको हित हुने अन्य रचनात्मक कार्य गर्ने ।

११. सदस्यताको :

- (अ) सदस्यताको योग्यता: यस बाल समूहमा देहायका बालबालिका सदस्य हुन पाउने छन्:
(क) उमेर कम्तिमा ६ वर्ष पुगी १८ वर्ष ननाघेको
(ख) स्थायी सरुवा रोग नलगेको ।
(ग) मगज नबिगेको वा बौलाहा नभएको ।
(घ) समूहको निर्देशिकामा प्रतिबद्ध हुने ।
(आ) सदस्यताको खारेजी
(क) मगज बिगेमा वा बौलाहा भएमा,
(ख) १८ वर्ष उमेर नाघेमा,
(ग) मृत्यू भएमा,
(घ) राजिनामा दिएमा,
(ङ) अविश्वासको प्रस्ताव पारित भई हटाइएमा,
(च) सदस्यता नवीकरण नभएमा,
(छ) लगातार तीन पटक बिना सूचना बैठकमा अनुपस्थित भएमा,
(ज) एकभन्दा बढी बाल समूहको सदस्यता लिएको पाइएमा वा प्रतिनिधित्व गरेमा ।

१२. समूहका पदाधिकारीको उमेरको हद : बाल समूहका कार्यसमितिका पदाधिकारीको उमेर कम्तिमा आठ वर्ष पुगेको हुनु पर्नेछ र १६ वर्षसम्मको रहने छ ।

१३. आरक्षण : यस बाल समूहमा सम्पूर्ण सदस्य संख्याको कम्तिमा ५० प्रतिशत बालिका हुनु पर्नेछ तर समूहमा पर्याप्त बालिका सदस्य नभएमा पनि समूह कायमै रहनेछ ।

१४. सदस्यता शुल्क तथा नवीकरण : (१) बाल समूहको शुल्क वा नवीकरण शुल्क वा अन्य कुनै शुल्क बाल समूहले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(२) बाल समूहका सदस्यले आ आफ्ना समूहमा हरेक वर्ष सदस्यता नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

१५. बैठक : बाल समूहले कम्तिमा महिनाको एक पटक बैठक बस्नु पर्नेछ । बैठकको गणपुरक संख्या ५१% को उपस्थितिलाई मानिनेछ ।

१६. निर्णय : बाल समूहको बैठकमा बहुमतको निर्णय मान्य हुनेछ तर मत बराबर भएमा अध्यक्षले निर्णयक मत दिने सक्नेछ ।

नोट: निर्णय प्रक्रियामा संरक्षक वा सल्लाहकारले मतको प्रयोग गर्न पाउने छैनन् ।

१७. निर्वाचन : बाल समूहले प्रजातान्त्रिक पद्धति अनुरूप आफ्नो समूहको निर्वाचन पदावधि समाप्त हुनुभन्दा एक महिना पहिले सम्पन्न गर्नु पर्नेछ ।

१८. निर्वाचन अधिकृत : बाल समूहले आफ्ना संरक्षक एवं सल्लाहकार मध्येबाट कम्तिमा तीन जना निर्वाचन अधिकृत तोक्न पर्नेछ । सो मध्ये एक जना मुख्य निर्वाचन अधिकृत रहने छन् । मुख्य निर्वाचन अधिकृतले निर्वाचन प्रक्रिया वा कार्यविधि आफै निर्धारण गर्नेछ ।

१९. कोष : (१) यस बाल समूहले आफ्नो नामबाट एउटा कोषको स्थापना गर्नेछ ।

(२) कोषको रकम मान्यता प्राप्त बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता खोली समूहका अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र संरक्षकको नामबाट सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । कोषबाट रकम भिक्नु पर्दा समूहको निर्णय अनिवार्य रूपमा हुनु पर्नेछ । बाल समूह/ क्लवको निर्णय अनुसार कोषको

रकम खर्च गर्न सकिने छ । बैंकमा खाता खोल्नका लागि बाल कल्याण समितिको अनिवार्य सिफारिस लिनु पर्नेछ ।

(३) कोषमा देहायका स्रोतबाट रकम जम्मा हुनेछ :

- (क) बालबलिकासँग सम्बन्धित निकायबाट प्राप्त सहयोग,
- (ख) अन्य सहयोग, उपहारबाट प्राप्त रकम,
- (ग) सदस्यता तथा नवीकरण शुल्कबाट प्राप्त रकम,
- (घ) साँस्कृतिक वा विविध रचनात्मक कार्यक्रमबाट उठेको रकम,
- (ङ) समूहको प्रकाशनबाट प्राप्त हुने रकम,
- (च) बाल समूह जिल्ला समन्वय समितिबाट प्राप्त हुने रकम,
- (छ) अन्य सामाजिक संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम ।

२०. **प्रतिवेदन** : बाल समूहले आफ्नो वार्षिक साधारण सभाबाट पारित वार्षिक प्रतिवेदन बाल कल्याण समितिमा प्रत्येक वर्षको असार मसान्त भित्र पेश गर्नु पर्नेछ ।

२१. **संशोधन** : बाल समूहको साधारण सभाको दुई तिहाई सदस्यहरूको बहुमतले निर्देशिका संशोधन प्रस्ताव पारित गराई नगरपालिकाबाट स्वीकृत भएमा संशोधित निर्देशिका लागु हुनेछ ।

२२. **बचाउ** : यस निर्देशिकामा उल्लेखित कुराहरू प्रचलित नेपाल ऐन, नियम वा विनियमसँग बाझिएमा बाँझिएको हदसम्म उल्लेखित कुराहरू स्वतः अमान्य हुने छन् ।

२३. **समूहको खारेजी वा विघटन** : कुनै कारणवश समूह खारेजीमा परेमा वा विघटन हुन गएमा त्यस समूहको सम्पूर्ण चल अचल सम्पति नगरपालिकाको संरक्षणमा सार्नेछ ।

२४. **विविध** : (१) साधारण सभा: समूहको साधारण सभा साधारणतया वर्षको १ पटक बस्नेछ । साधारण सभाको सूचना प्रत्येक सदस्यहरूलाई १ महिना अगावै सचिवले दिनु पर्नेछ । साधारण सभामा समूहको वार्षिक कार्य प्रगति प्रतिवेदन, आर्थिक प्रतिवेदन तथा वार्षिक कार्ययोजना सम्बन्धी प्रस्तावहरू निर्णयार्थ समूहले पेश गर्नेछ । साधारण सभाको गणपुरक संख्या समूहका साधारण सदस्यहरूको ५१% को उपस्थितिलाई मानिनेछ ।

(२) कार्यविधि बनाउने : निर्देशिकाको उद्देश्य प्राप्तिको लागि समूहले आफूलाई आवश्यक पर्ने विनियम बनाउन सक्नेछ । साथै आवश्यक समिति र उपसमितिहरूको पनि गठन गर्ने सक्नेछन् । यो समितिको कार्यविधि बाल समूह/क्लवले निर्धारण गर्नेछ ।

(३) संशोधन : समूहको निर्देशिका संशोधन गर्न परेमा निर्देशिका संशोधन प्रस्ताव समूहको साधारण सभाको दुई तिहाई बहुमतको निर्णय भई नगरपालिकाबाट स्वीकृत भएपछि मात्र लागु हुनेछ ।

(४) अविश्वासको प्रस्ताव : समूहको निर्देशिका विपरीत कार्य गरेको भनी समितिका कुनै पदाधिकारी माथि समितिका एक तिहाई सदस्यहरूले गरेको लिखित अविश्वासको प्रस्ताव समूहमा पेश गरेमा सो प्रस्ताव साधारण सभाको दुई तिहाई बहुमतबाट पारित भएमा त्यस्ता पदाधिकारीहरू स्वतः पद मुक्त हुने छन् ।

(५) समूहले आफ्नो निर्देशिका एवं पदाधिकारी सदस्य सहितको नामावली नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२५. **समूहको छाप** : समूहको छापमा समूहको नाम, स्थापना वर्ष र ठेगाना अनिवार्य रूपमा हुनु पर्नेछ ।

२६. **समूहका कार्यसमितिका पदाधिकारीहरू** :

क्र.	पद	नाम, थर	पुरा ठेगाना (न.पा.,	सम्पर्क	हस्ताक्षर
------	----	---------	---------------------	---------	-----------

सं.			वडा र टोल	नम्बर	

अध्यक्ष :

उपाध्यक्ष :

सचिव :

सहसचिव :

कोषाध्यक्ष :

सदस्य :

सदस्य :

सदस्य :

सदस्य :

सदस्य :

सदस्य :

नोट : १. यस बमोजिम साधारण सदस्यहरु थप गर्न सकिने छ ।

२. समूहका साधारण सदस्यहरुले प्रत्येक वर्ष सदस्यता नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

३. निर्देशिका बमोजिम आबद्धता एवं सूचीकृत गराउनु पर्ने निकाय वा संस्थामा सम्बन्धित नगरपालिका वा विद्यालय वा सम्बन्धित संरक्षकत्व प्रदान गरेको संस्था मध्ये कुनै एकको सिफरिस संलग्न हुनु पर्नेछ । सिफरिस साथ कार्यसमितिका सबै पदाधिकारीहरुको संयुक्त निवेदन नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

४. यस निर्देशिकाको प्रतिबद्धताको लागि बाल समूहको कार्य समितिका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरुले निर्देशिकाको सबै पानाको तल माथि हस्ताक्षर गरेको हुनु पर्नेछ ।

५. आबद्धता वा सूचीकृत गर्दा दुई प्रति निर्देशिका रितपूर्वक तयार गरी पेश गर्नुपर्नेछ ।

अनुसूची ६
(दफा १९ संग सम्बन्धित)

व्यास नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,
दमौली, तनहुँ, गण्डकी प्रदेश, नेपाल

बाल क्लब सूचीकरणको दर्ता किताब

क्र.सं.	बाल क्लबको नाम	ठेगाना	बाल क्लबको सदस्य संख्या		संरक्षकको नाम	स्थापना	सूचीकृत नं. र मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणपत्र बुझ्नेको	प्रमाणित
			बालक	बालिका						

बाल क्लब सूचीकरण र नवीकरणको दर्ता किताब

क्र.सं.	बाल क्लबको नाम	ठेगाना	बाल क्लबको सदस्य संख्या		संरक्षकको नाम	स्थापना	सूचीकृत नं. र मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणपत्र बुझ्नेको	प्रमाणित
			बालक	बालिका						

अनुसूची ७
(दफा ३५ उपदफा १ सँग सम्बन्धित)

बाल सहभागिताका लागी पूरा गर्नुपर्ने मापदण्डहरू

१. **सुसूचित तथा पारदर्शीता** : बाल सहभागिता गराउँदा सहभागिता गराउने निकायले उनीहरूको सहभागिता कहाँ, किन, के का लागी र त्यहाँ सहभागीको के भूमिका अपेक्षित छ जस्ता विषयहरू बारे अग्रिम रूपमा पारदर्शी र बुझ्न सकिने सरल भाषामा समयमै सूचित गर्नु पर्नेछ ।
२. **स्वयंसेवी** : बाल सहभागिता स्वयंसेवी हुनु पर्नेछ । बालबालिकालाई कतै सहभागी हुन र आफ्नो विचार व्यक्त गर्न दबाव दिइने छैन ।
३. **सम्मानपूर्णता** : बालबालिकालाई कतै सहभागी गराउदाँ त्यहाँ उपस्थित अन्य वयस्कहरू सरह सम्मानित ढंगले गराउनु पर्नेछ । उसलाई कुनै विषय थाहा नभएको कारण वा अन्य जुनसुकै कारणले उसलाई हेप्न वा भेदभाव गर्न पाइने छैन ।
४. **सान्दर्भिकता** : बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषयमा उनीहरूलाई यस कार्यविधि बमोजिम अनिवार्य सहभागी गराउनु पर्नेछ । तर बाल सहभागिता सान्दर्भिक नहुने कार्यमा तथा प्रचलित कानून तथा स्थानीय बाल संरक्षण समितिले बाल सहभागिता गराउन नहुने भनी तोकेका बाल सहभागिता गराउन हुने छैन ।
५. **बालमैत्री** : बाल सहभागिता गराउँदा बालबालिकाले बुझ्ने भाषा शैलीको प्रयोग, उपयुक्त वातावरणको व्यवस्थापन लगायत अन्य आवश्यक कार्य गरी सहभागी हुने बालबालिकालाई सहज तथा सरल हुने तथा बालमैत्री वातावरण निर्माण गर्नु पर्दछ ।

आज्ञाले
डिल्लीराम सिग्देल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत